

ΤΕΧΝΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ 19^{ου} ΑΡΧΕΣ 20^{ου} ΑΙΩΝΑ

(ΠΟΤΟΠΟΙΗΣ ΧΙΟΥ)

Την ομάδα μελέτης
αποτελέσαν οι σπουδαστές
Σαρρής Ιωάννης -Καρτσομιχελάκης Γεώργιος

Επίβλεψη - εισηγητής Δρ Γ. Κ ΒΑΡΕΛΙΔΗΣ (αρχιτέκτων -πολεοδόμος Ε .Μ .Π.)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ 19^{ΟΥ} ΑΡΧΕΣ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ
 - 1.1 ΕΛΑΙΟΤΡΙΒΕΙΑ
 - 1.2 ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ
 - 1.3 ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΕΝΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ
 - 1.4 ΑΠΟΘΗΚΕΣ (ΜΠΑΤΕΣ)
 - 1.5 ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ
 - 1.6 ΚΤΙΡΙΑ ΠΟΛΛΑΠΛΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ
2. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΧΙΟΥ
 - 2.1 ΧΙΩΤΙΚΗ ΠΟΤΟΠΟΪΑ-ΟΙΝΟΠΟΪΑ
 - 2.2 Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟ ΝΟΜΟ
 - 2.3 ΠΟΤΟΠΟΪΑ
3. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
 - 3.1 ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΚΑΙ ΜΕΣΟΠΑΤΩΜΑΤΑ
 - 3.2 ΛΙΘΟΔΟΜΗ- ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΧΩΡΟΣ
 - 3.3 ΤΡΟΠΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ
4. ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ
 - 4.1 ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ-ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ-ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΑ
 - 4.2 ΡΩΓΜΕΣ
 - 4.3 ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΜΕΣΟΠΑΤΩΜΑΤΩΝ
5. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ
6. ΠΡΟΤΑΣΗ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗΣ-ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ
 - 6.1 ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΙ-ΑΠΟΧΩΜΑΤΩΣΕΙΣ
 - 6.2 ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ ΕΠΙΧΡΙΣΜΑΤΑ
 - 6.3 ΑΡΜΟΛΟΓΗΜΑΤΑ
 - 6.4 ΑΝΑΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΞΥΛΙΝΩΝ ΜΕΣΟΠΑΤΩΜΑΤΩΝ
 - 6.5 ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΞΥΛΙΝΗΣ ΚΛΙΜΑΚΑΣ
 - 6.6 ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΞΥΛΙΝΗΣ ΣΤΕΨΗΣ
 - 6.7 ΣΤΑΤΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΠΟΤΟΠΪΑΣ ΚΑΙ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΘΕΜΕΛΙΩΝ
7. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ
8. ΣΧΕΔΙΑ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗΣ
9. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ 19^{ου} ΚΑΙ ΑΡΧΕΣ 20^{ου} ΑΙΩΝΑ

Τα βιομηχανικά κτίρια τέλος 18^{ου} με αρχές 20^{ου} αιώνα ήταν απλές κατασκευές φτιαγμένες για να εξυπηρετούν συγκεκριμένες ανάγκες σε διάφορους τομείς(ελαιουργία-σαπουνοποιία-βυρσοδεψία-αλευρόμυλοι-ποτοποιία).

Αποτελούν σημεία αναφοράς κοντά στις εισόδους των οικισμών και τις αγροτικές προσβάσεις της εποχής.

Η χωροταξική τους οργανώση διαφέρει από τόπο σε τόπο ανάλογα με το χώρο και χρόνο που είναι κτισμένα.

Δεν χτίστηκαν από βαρύγδουπους αρχιτέκτονες ή μηχανικούς αλλά από ντόπιους και Μικρασιάτες μάστορες που μετέτρεψαν την τεχνογνωσία τους σε αρχιτεκτονική λιτή και όμορφη με την εθελοντική βοήθεια των κατοίκων της περιοχής. Η δουλειά συνήθως γινόταν χειρωνακτικά χωρίς την επέμβαση μηχανικών μέσων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το κοινοτικό ελαιοτριβείο Μανταμάδου, όπου οι μελετητές δεν μπόρεσαν να εξακριβώσουν την ειδικότητα του τεχνικού. Στο περιοδικό << Τα Ψαρά >> (Δεκεμβρης 1985) ο καθηγητής και ιστοριοδίφης Π. Παρασκευαΐδης , παραθέτει ένα απόσπασμα από τις εντυπώσεις του Άγγλου περιηγητή Νιούτον <<Ταξίδια και Ανακαλύψεις στην Ανατολή>>, ο οποίος βρέθηκε στα 1852 στον Μανταμάδο, και περιγράφει τις εντυπώσεις του για τα κτίρια του χωριού, την διαρρύθμιση, την μορφολογία τους και καταλήγει: << Ο αρχιτέκτονας είναι μια ντόπια μεγαλοφυΐα και τον λένε μάστρο-Λουκά. Όταν για πρώτη φορά του ζήτησα να μου δείξει το σχέδιο του κτιρίου, έσκυψε και μ' ένα ξυλο τράβηξε στο χώμα μερικές άτεχνες γραμμές σημειώνοντας τη θέση των διαφόρων χώρων. Μετά μπήκαν τα θεμέλια και κτίστηκαν οι τοίχοι με μοναδικό κανόνα τα χέρια, χωρίς σχέδια ή υπολογισμούς. Το αποτέλεσμα ήταν καταπληκτικό.>>

Τα υλικά που χρησιμοποιούνταν μέχρι και τον περασμένο αιώνα ήταν τέσσερα κυρίως: η πέτρα, το ξύλο, το σίδηρο και το συμπαγές τούβλο συναρμολογημένα αρμονικά και δουλεμένα με μεράκι και υπομονή. Τις πέτρες τις μετέφεραν από διάφορα σημεία των γύρω περιοχών με πρωτόγονα τις περισσότερες φορές μέσα. Αμαξόδρομοι δεν υπήρχαν ούτε άμαξες αλλά μόνο βοδάμαξες για τα πεδινά και εκεί που το έδαφος ήταν πετρώδες και ανώμαλο υπήρχαν μονοπάτια και η μεταφορά των υλικών γινόταν με τα γαϊδούρια. Το συνδετικό υλικό ήταν λάσπη από χώμα το οποίο μετέφεραν με τον ίδιο τρόπο. (1,2)

Η Λέσδος πέραν της παραγωγής λαδιού έχει και μια αρκετά καλή κτηνοτροφία. Όμως η συνεταιριστική ιδέα δεν καρποφόρησε στην κτηνοτροφία όπως στον τομέα του λαδιού. Αυτό εξακολουθεί να ισχύει ακόμα και σήμερα, και είναι χαρακτηριστικό ότι τα υπάρχοντα συνεταιριστικά ελαιοτριείδια εξακολουθούν να λειτουργούν με τον ίδιο χαρακτήρα και μάλιστα σε ανταγωνισμό με τα ιδιωτικά. Εξοπλίζονται και εκσυγχρονίζονται κάνοντας χρήση της νέας τεχνολογίας με τα φυγόκεντρα μηχανήματα. Αντίθετα, η πλειοψηφία των συνεταιριστικών τυροκομείων έχει εννοιαστεί σε ιδιώτες. Σήμερα όμως η καινούρια τεχνολογία – φυγόκεντρα

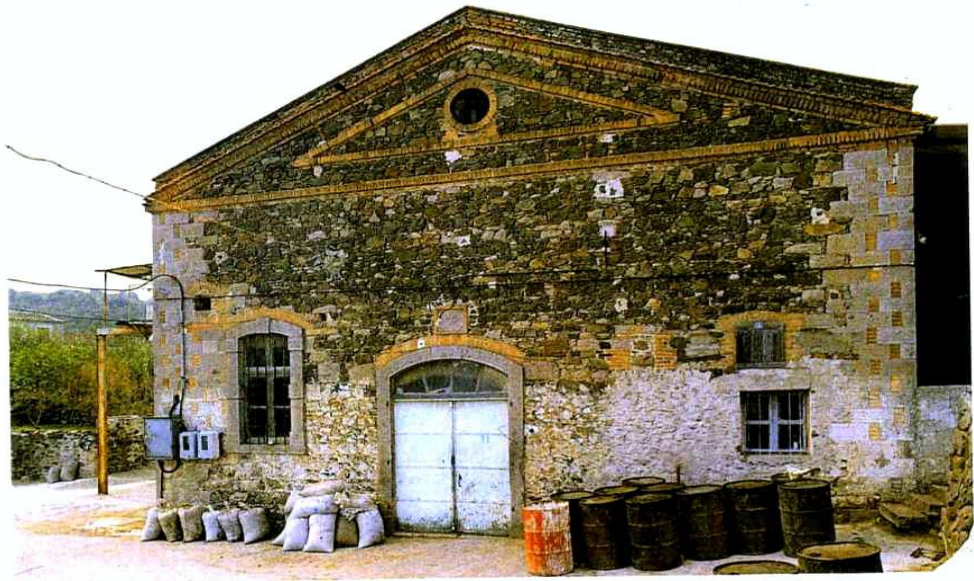
μηχανήματα – που αύξησε την ημερήσια παραγωγή έκθλιψης ελιάς, η μετανάστευση που έφερε την εγκατάλειψη των ελαιώνων, η μη ανανέωση των λιόδενδρων που γερασμένα έχουν μικρή παραγωγικότητα, είχε σαν αποτέλεσμα να θέσει εκτός λειτουργίας, στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '60, το μεγαλύτερο μέρος των κτιριακών εγκαταστάσεων των λιοτριβείων, που παρά την εγκατάλειψη και την φθορά του χρόνου, εντυπωσιάζουν τον επισκέπτη με την μοναδικότητα του αρχιτεκτονικού συνόλου. Νιώθουμε ότι η συμμετρία και η αυστηρότητα πολλές φορές αυτών των κτιρίων, που η τεχνοτροπία τους θυμίζει αγγλική αρχιτεκτονική, έχει δεθεί με το Λεσδιακό τοπίο. Οι μορφολογικές λεπτομέρειες των όψεων αντιγράφουν εκείνες των σπιτιών της ελληνικής λαϊκής αρχιτεκτονικής. Η Βιομηχανική αρχιτεκτονική της Λέσδου κλείνει μέσα της όλα τα στάδια εκδιомηχάνισης της περιοχής και μαρτυρεί την τότε κατάσταση της παραγωγικής διαδικασίας. Ήταν λοιπόν και η εγκατάλειψη δεκάδων τέτοιων κτιρίων, ένα από τα κίνητρα της Νομαρχίας για την παρουσίαση αυτού του λευκώματος.

Δημοτικό Ελαιοτριβείο Αγιάσου. Κτιζόμενο με την Αγιασώτικη λευκή μαρμαρόπετρα. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικές οι δυο καμινάδες, από τις οποίες η μια είναι τετραγωνικής κι η άλλη κυκλικής διατομής.

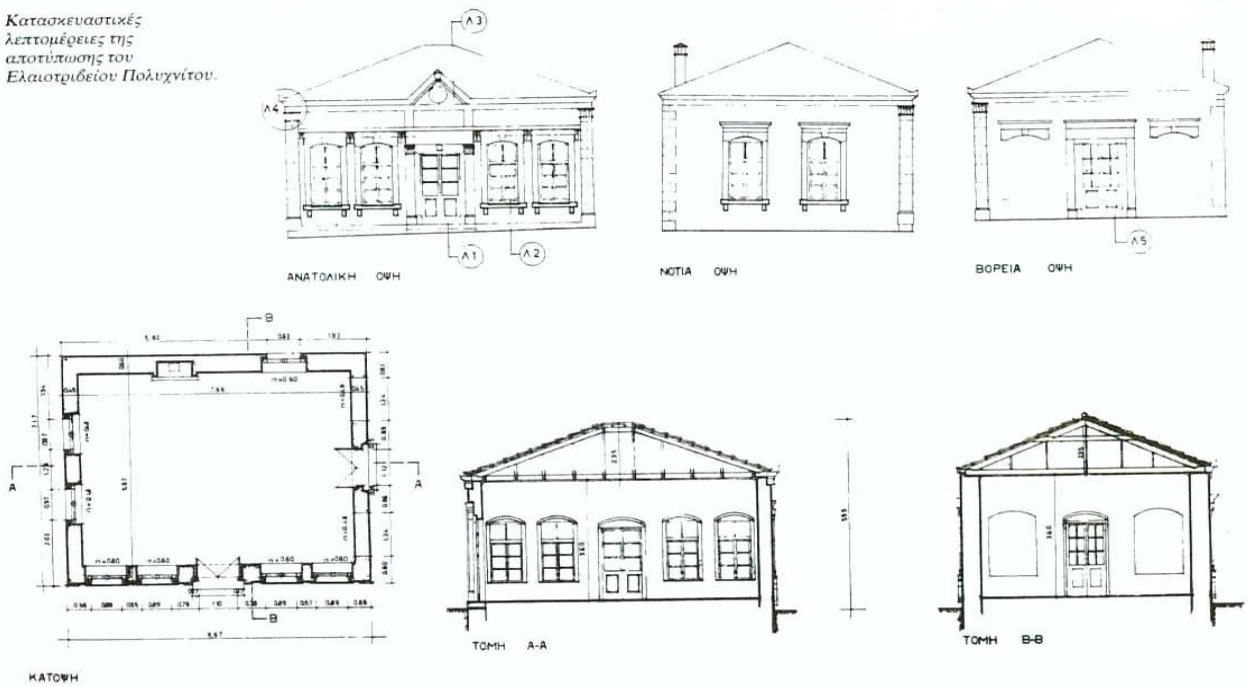
Κεντρική είσοδος του Δημοτικού Ελαιοτριβείου Αγιάσου, με ξύλινο προστατευτικό και τοξοειδή στέψη από κόκκινα σμπαγγι τούβλα. Η λευκή μαρμαρόπετρα και το κόκκινο σμπαγγές τούβλο χαρακτηρίζουν την τοιχοποιία του κτίσματος. Διακρίνεται επίσης ο αρχικός φανάρις.

Πηγή: Σηφουνάκης Δ. «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΕΛΗ 19^{ΟΥ} ΑΡΧΕΣ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Αρχιτεκτονική μορφή
εκκλησίας ρυθμού Βασιλικής
της Αναγέννησης αλλά
ταυτόχρονα και μορφή
βιομηχανικού κτίσματος του
19ου αι.

Κατασκευαστικές
λεπτομέρειες της
αποτύπωσης του
Ελαιουργείου Πολυχίτου.

Πηγή: Σηφουνάκης Δ. «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΕΛΗ 19^{ΟΥ}
ΑΡΧΕΣ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Τα κτίρια στα ισόγεια δεν είχαν δάπεδα, απλώς ισοπεδωμένο χώμα, και εκεί όπου χρειαζόταν να τοποθετηθούν μηχανήματα έφτιαχναν βάσεις από λιθοδομή. Η λιθοδομή παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά στοιχεία όλων των βιομηχανικών κτισμάτων.

Οι ακμές του κτιρίου για το σωστό δέσιμο (αντισεισμική προστασία) χτίζονται με γωνιόλιθους κατά το ισόδομο σύστημα, από λαξευτό πωρόλιθο της περιοχής ή πέτρα από το Σαρμουσάκ ή Σαρμουσακλί που βρίσκεται έξω από το Αιβαλί και έχει ένα ελαφρύ ροδίζον χρώμα. Πέτρινα περιθώρια διαμορφώνονται γύρω από τα παράθυρα που είναι κατασκευασμένα από ξύλο καστανιάς ή Αδραμυττινό πεύκο όπως και ξύλινα ζευκτά (σκελετός της στέγης που είναι συνήθως κεραμοσκεπής).

Οι καμινάδες χτίζονται από τούβλα (πλίνθους) που κατασκευάζονται στην απέναντι Μικρασιατική ακτή από Έλληνες μαστόρους. Μερικά από τα χωριά που παράγονται οι πλίνθοι είναι το Γενιτσαροχώρι το "Ληθρί" κ.α. Παρόμοια παραγωγή υπάρχει στην Λέσβο αλλά δεν επαρκούσε για τις αυξημένες ανάγκες που ήδη υπήρχαν σαν επακόλουθο της οικονομικής ανάπτυξης του νησιού άρα και της ανάπτυξης της οικοδόμησης.

Στη βάση της στέγης, δημιουργούσαν διακοσμητική ταινία από συμπαγείς οπτοπλίνθους και η στέγη επικαλύπτεται με κεραμίδια. Άλλοτε ήταν δίριχτη φερόμενη από ξύλινα ζευκτά καστανιάς με νεώτερες επισκευές από ξύλο λεύκας.

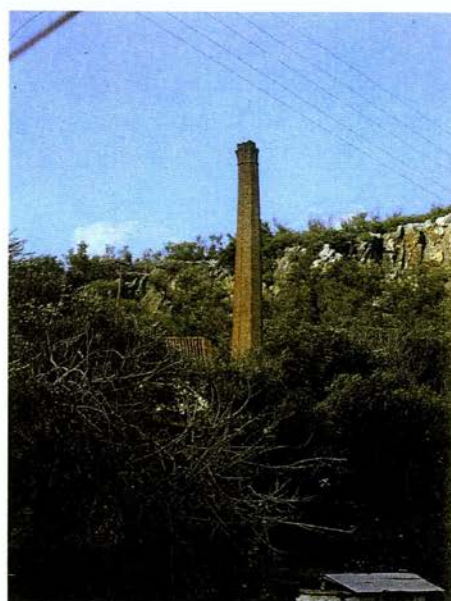
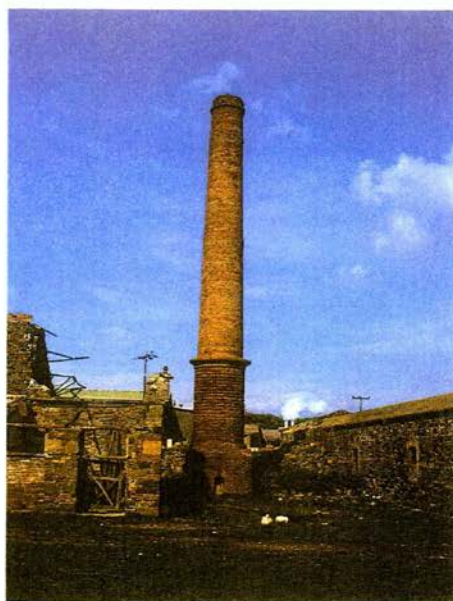
Εσωτερικά τα κτίρια αρχικά τουλάχιστον δεν σοβατιζόταν απλά περνούσαν μία ή δύο στρώσεις ασβεστοκονίαμα. Μετέπειτα οι εσωτερικοί χώροι σοβατιζόταν και στα δάπεδα έβαζαν πρόχειρα λίγο μπετό για να αποφεύγουν το χώμα χωρίς να τοποθετούν σίδερα. Άλλοτε πάλι τα έφτιαχναν από ξύλο.

Τα παράθυρα ήταν παραλληλόγραμμα με πέτρινα μαντώματα-σοβελίκια-με χαρακτηριστικές προς τα κάτω απολήξεις ανακουφιστικά τόξα-κορνιζώματα από συμπαγές τούβλο. Στα παράθυρα των ισόγειων υπήρχαν προστατευτικές σιδεριές μεγάλης διατομής.

Οι πόρτες των εισόδων ήταν συμπαγείς, ξύλινες, βαριάς κατασκευής πολλές φορές τρίφυλλες στην κεντρική είσοδο και δίφυλλες στις βοηθητικές εισόδους. Επίσης πόρτες με διπλούς πέτρινους λαμπάδες.

Συμπερασματικά αναφέρουμε για τα βιομηχανικά κτίρια εκείνης της εποχής ότι ήταν συμμετρικά με αυστηρό ύφος και η εμφάνισή τους ογκώδεις συναγωνιζόταν εκείνη των εκκλησιών και παρέπεμπε στην αγγλική και γενικά στην αρχιτεκτονική της βόρειας Ευρώπης. Η αρχιτεκτονική αυτή επηρέασε αργότερα και πολλά νεότερα κτίρια, αρχοντικά, κατοικίες και νέα καταστήματα. (1,2)

*Καμινάδα Ελαιοτριβείου
Ασομάτου*

*Ελαιοτριβείο στο Νεοχώρι.
Αρχιτεκτονική που θυμίζει
τις εκκλησίες του μάστορα
Στρατήγη Καρέκου σε χωριά
της Λέσβου στα μέσα του
18ου αι*

Πηγή: Σηφουνάκης Δ. «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΕΛΗ 19^{ΟΥ} ΑΡΧΕΣ
20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Στις μέρες μας έχουν διασωθεί ολόκληρες βιομηχανικές ζώνες στη Λέσβο που παρά την εγκατάλειψη και τη φθορά του χρόνου, εντυπωσιάζουν τον επισκέπτη με την μοναδικότητα του αρχιτεκτονικού συνόλου. Η βιομηχανική αρχιτεκτονική της εποχής κλείνει μέσα της όλα τα στάδια εκβιομηχάνισης της περιοχής και μαρτυρεί την τότε κατάσταση της παραγωγικής διαδικασίας.

Όμως πολλά βιομηχανικά κτίσματα, άρχισαν να κλείνουν από τη δεκαετία του '60 και μετατράπηκαν σε κέντρα πολλαπλών χρήσεων όπως τα σαπυνοποιεία που είχαν ήδη κλείσει με την εμφάνιση στην αγορά των απορρυπαντικών.

Κυρίαρχο ρόλο στον τομέα των βιομηχανικών κτιρίων είχαν τα ελαιοτριβεία, τα σαπυνοποιεία και δευτερεύοντα τα βυρσοδεψεία. (1,2)

1.1 ΕΛΑΙΟΤΡΙΒΕΙΑ

Ελαιοτριβεία υπήρχαν πάρα πολλά σε πολλές περιοχές και οικισμούς: στο Μανταμάδο, στη Πλαγιά, Αγ. Παρασκευή, Πλωμάρι, Λαδάδικα, Νεοχώρι.

Το ελαιοτριβείο του Μανταμάδου ήταν κοινοτικό χτισμένο αμφιθεατρικά. Τη θέση της αρχαίας σκηνής κατέχει το κεντρικό κτίσμα, ενώ σε αμφιθεατρική σχεδόν διάταξη, σε υψηλότερο επίπεδο, είναι οι μπατές. Το συγκρότημα αυτό άρχισε να κτίζεται το 1905.

Στην επιγραφή πάνω από την κεντρική είσοδο αναγράφεται, Μαΐου 9, 1909. Ίσως αυτή να είναι η ημερομηνία αποπεράτωσής του.

Λέγεται ότι το λιοτρίβι κτίστηκε από Μανταμαδιώτες που εργάστηκαν εθελοντικά. Όλη η δουλειά έγινε χειρωνακτικά χωρίς τη βοήθεια μηχανικών μέσων. (2)

1.2 ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ

Ορθογώνιο κτίριο διαστάσεων 12,00X25,22. Οι τοίχοι είναι φέροντες, οι περιμετρικοί και οι δύο εσωτερικοί, όλοι από λιθοδομή. Στεγάζεται με δίριχτη στέγη κεραμοσκεπέαστη φερόμενη από ξύλινα ζευκτά.

Η πρόσβαση στο κτίριο εξασφαλίζεται από 3 κύριες εισόδους και μια βοηθητική που διατάσσονται οι 2 στη νοτιοανατολική όψη (ανάμεσά τους και η κύρια είσοδος του κτιρίου) και η άλλη στη βορειοανατολική. Η βοηθητική είσοδος βρίσκεται στη βορειοδυτική όψη.

Η αναλογία των διαστάσεων του κτιρίου πλησιάζει το $\frac{1}{2}$. Ο αερισμός και ηλιασμός του εξασφαλίζεται από 14 παράθυρα (5 στην κύρια όψη, 6 στη βορειοδυτική και ανά 2 και 1 στις δύο μικρές όψεις). Η αναλογία πλάτος προς ύψος των καθαρών κουφωμάτων πλησιάζει το $\frac{1}{2}$. Όλα τα παράθυρα προστατεύονται από κιγκλιδώματα και τα κουφώματά τους είναι ξύλινα από πεύκο του Αδραμυτίου Μ. Ασίας, δίφυλλα με σταθερό φεγγίτη. (2)

*Αεροφωτογραφία
Μανταμάδου.*

Πηγή: Σηφουνάκης Δ. «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΕΛΗ 19^{ΟΥ} ΑΡΧΕΣ
20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Από μορφολογική άποψη το κτίριο κατατάσσεται στα χαρακτηριστικά δημιουργήματα Βιομηχανικής Αισθητικής του τελους του 19^{ου} αιώνα.

Αντίθετα, η τοπική μορφολογική παράδοση των αρμολογημάτων στις εμφανείς τοιχοποιίες είναι προσδιοριστική του χαρακτήρα των όψεων. Παρατηρείται επίσης η ευρήτατη χρήση συμπαγών οπτοπλίνθων τόσο στη στέψη-βάση της στέγης, όσο και στα καίρια σημεία της τοιχοποιίας.

Πέρα λοιπόν από τις διακοσμητικές ταινίες της στέγης, που στη τελευταία προς τα κάτω στρώση δημιουργούν σταγόνες και διατάσσονται εκφορικά στη συνέχεια, το μοναδικό διακοσμητικό στοιχείο της όψης, είναι οι πελεκησμένοι και τέλεια λειασμένοι στις ακμές πωρόλιθοι που πλαισιώνουν τα ανοίγματα και τις γωνίες του κτιρίου. Οι πωρόλιθοι αυτοί, δουλεμένοι στο χέρι, δημιουργούν ελαφρα προεξέχουσα (1,5-2 εκ.) απόληξη στις γωνίες του κτιρίου, δομημένοι κατά το ισόδομο σύστημα. Το χτίσιμο συνεχίζεται με πωρόλιθους και για μικρό ακόμη μήκος της τοιχοποιίας για να ακολουθήσουν οι ακανόνιστοι λίθοι. Οι γωνιόλιθοι των ακμών εντυπωσιάζουν για την τέλεια συναρμογή τους. Από το ίδιο υλικό είναι και τα κορνιζώματα (μαντώματα) των ανοιγμάτων που αποτελούνται από ολόσωμους λαμπάδες, πρέκια και ποδιές. Ιδιαιτερότητα παρουσιάζει το κορνιζώμα της κεντρικής εισόδου που την τονίζει εξαιρετικά σε σχέση με τα άλλα κουφώματα.

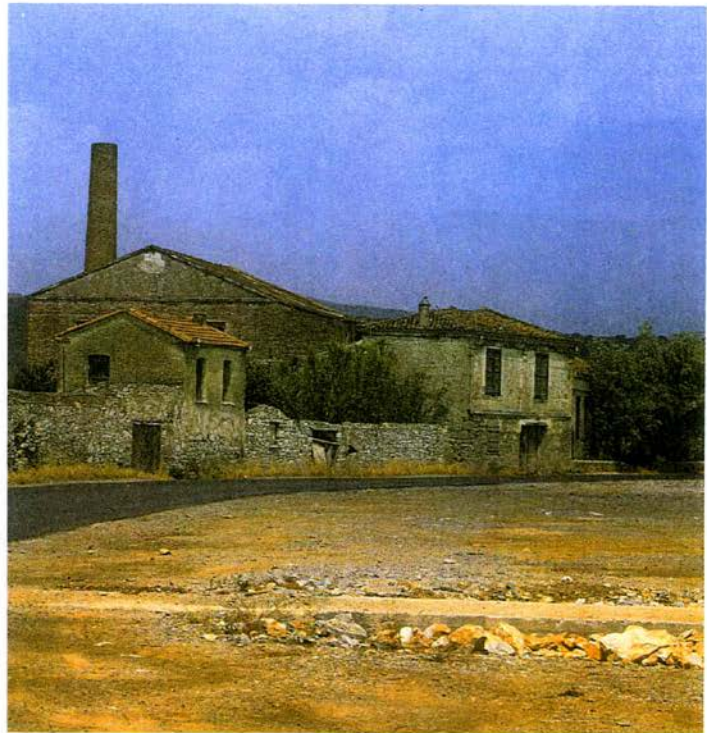
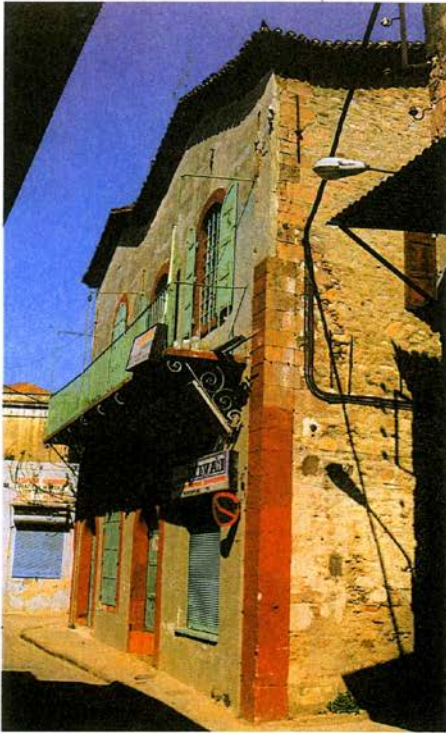
Το κορνιζώμα αυτό, επίσης από πελεκητούς πωρόλιθους ισόδομα κτισμένους (όπως και οι γωνίες του κτιρίου), καταλήγει σε χαμηλό τόξο που γεφυρώνει το άνοιγμα του κουφώματος, και ο κλειδόλιθος, ιδιαίτερα επιμελημένος, με δυο τετραεδρικές προεξοχές εμπρος και κάτω, φέρει την χρονολογία ίδρυσης του ελαιοτριβείου <<Μαΐου 9, 1909>>.

Τα κουφώματα των εισόδων κύριας και βοηθητικών είναι ξύλινα.

Στη βορειοανατολική όψη του κτιρίου παρατηρούνται διαμορφωμένα τοξωτά ανοίγματα σε ύψος φεγγίτη, που χτίστηκαν στη συνέχεια.

Τέλος, σημαντικό στοιχείο στις μεγάλες όψεις του κτιρίου αποτελούν τα παξιμάδια στήριξης των αξόνων των τροχών που μεταδίδουν την κίνηση με ιμάντα από την ατμομηχανή και την μεταφέρουν, πάλι με ιμάντα σ' όλα τα μηχανήματα του λιοτριβιού.

Σε ότι αφορά τη γενική διάταξη των ανοιγμάτων, αυτή υπαγορεύεται από λειτουργικές ανάγκες πρώτιστα. Υπάρχει δηλαδή συμμετρία στη διάταξη των ανοιγμάτων της κύριας αίθουσας του εργοστασίου, που όμως γίνεται ασυμμετρία στη γενική θεώρηση της όψης. Το εργοστάσιο του λιοτριβιού λειτουργικά χωρίζεται σε τρεις κύριους χώρους: τη μεγάλη αίθουσα, που έχει και τον κύριο μηχανικό (2)

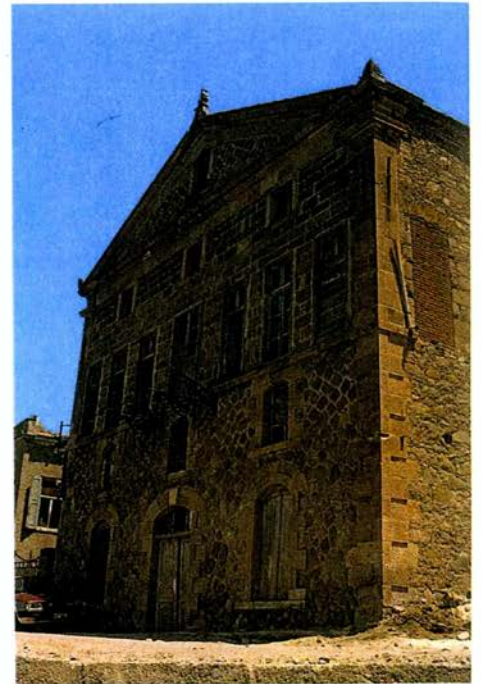
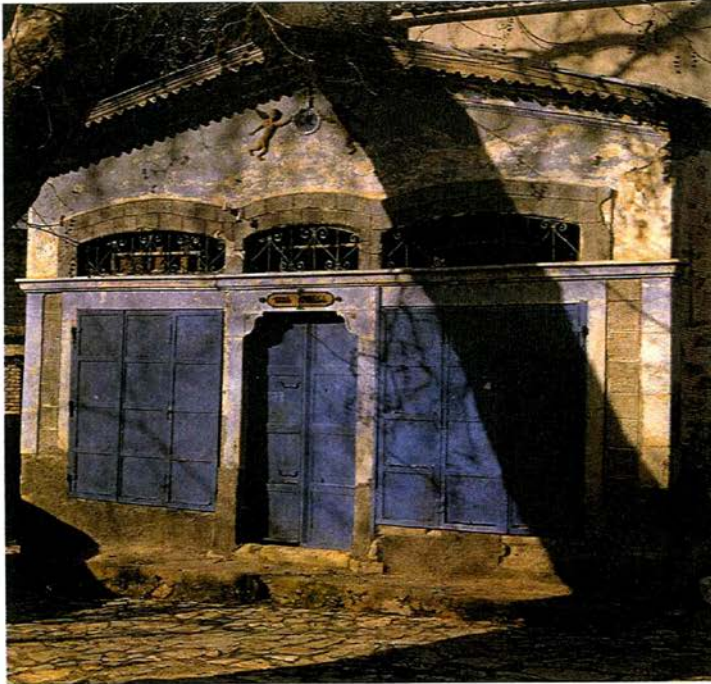

Η περιοχή «Λαδάδικα», στο κέντρο της Μυτιλήνης.

Το εργοστάσιο Βονοφακίδη στην Παναγιούδα διασώθηκε χάρι στη μελέτη που μετατόπισε τον άξονα του δρόμου.

Ελαιοτριβείο στην Καρίνη με παλιό λιθοστρωμένο δρόμο («πατωμένη»).

Πηγή: Σηφουνάκης Δ. «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΕΛΗ 19^{ΟΥ} ΑΡΧΕΣ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

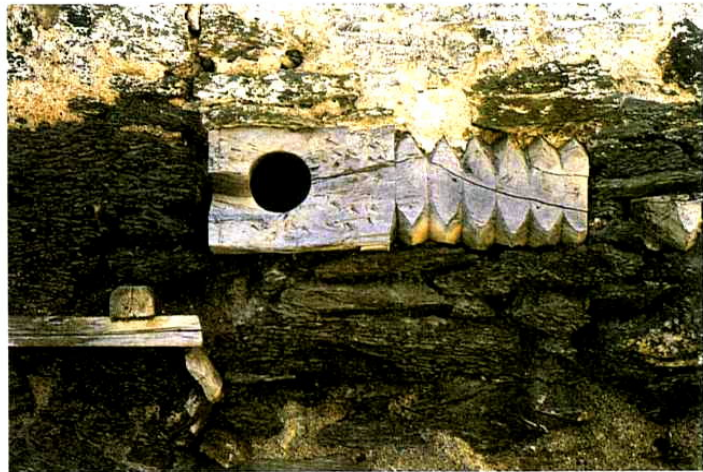
*Καφενείο απέναντι στο
Ελαιοτριβείο Πλαγιάς με
ανάγλυφα στο αέτωμα και
χαρακτηριστικό χρωματισμό
για την εποχή του (τέλος του
18ου αι.).*

*Πέτρα: Το Ελαιοτριβείο
Ελευθεριάδη. Κεντρική όψη.*

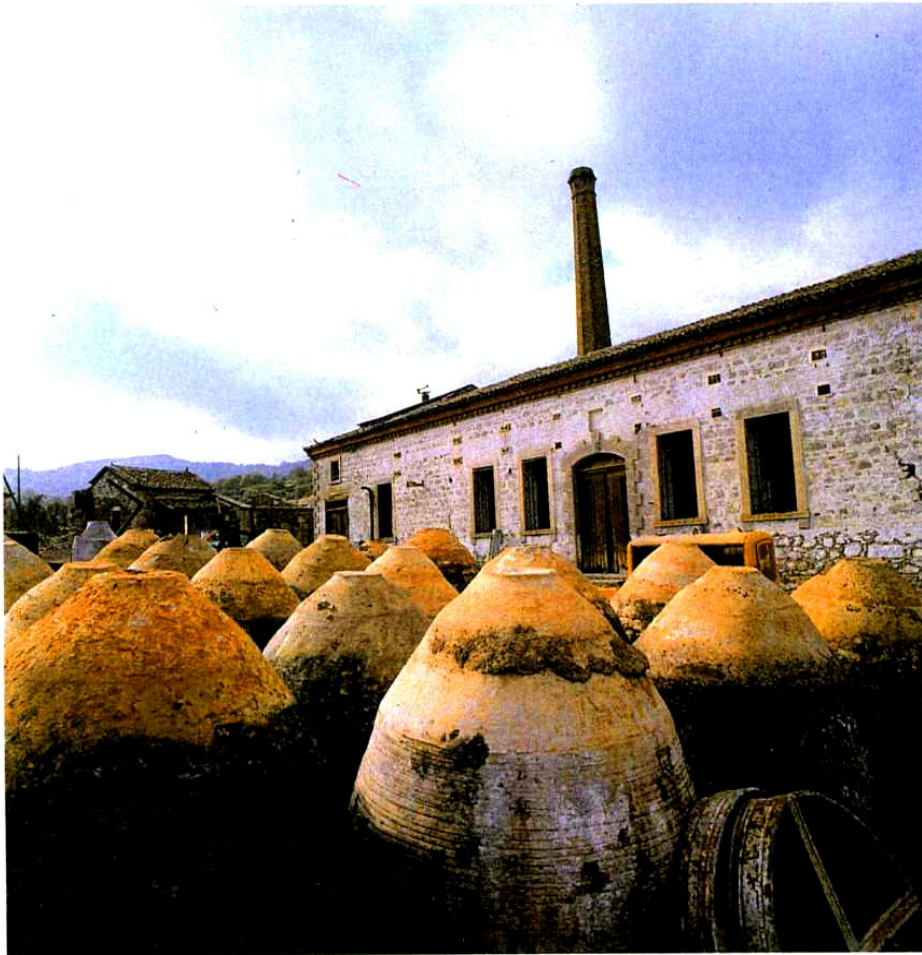

*Ελαιοτριβείο στο Νεοχώρι.
Αρχιτεκτονική που θυμίζει
τις εκκλησίες του μάστορα
Στρατήγη Καρέκου σε χωριά
της Λέσβου στα μέσα του
18ου αι.*

Πηγή: Σηφουνάκης Δ. «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΕΛΗ 19^{ΟΥ}
ΑΡΧΕΣ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Ξύλινοι κοχλίας πρέσας στο Ελαιοτριβείο της Πλαγιάς. Ο κεντρικός ξύλινος άξονας είναι εντοιχισμένος στην τοιχοποιία του ελαιοτριβείου.

Κοινότητα Αγ. Παρασκευής. (Από το ημερολόγιο εργασιών κατασκευής του ελαιοτριβείου).

Πηγή: Σηφουνάκης Δ. «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΕΛΗ 19^{ΟΥ} ΑΡΧΕΣ
20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

εξοπλισμό για την επεξεργασία της ελιάς και την παραγωγή του λαδιού, και δυο ακόμη μικρότερες αίθουσες-συνεχόμενες μεταξύ τους και με την κύρια αίθουσα, όπου βρίσκονται η ατμομηχανή και το καζάνι. Στη μεγάλη αίθουσα χαρακτηριστικό αρχιτεκτονικό στοιχείο είναι το ξύλινο πατάρι απ' όπου, με ειδική χοάνη διοχετεύονταν οι ελιές στις ελαιόπετρες. Ένα μικρο ξύλινο πατάρι βρίσκεται επίσης στην αίθουσα του καζανιού και φωτίζεται με μικρό φεγγίτη.

Σημαντική είναι η εικόνα της στεγής από τον εσωτερικό χώρο με τα ζευκτά από πριστές καστανιές. Τα ξύλα που έχουν χρησιμοποιηθεί στην κατασκευή είναι η καστανία και η λεύκα της Λέσβου για τα ζευκτά της στέγης και τα πετώματα αντίστοιχα, και το πεύκο από το Αδραμύτι της Μ. Ασίας για τα κουφώματα.(2)

1.3 ΤΑ ΠΡΟΣΑΡΤΗΜΕΝΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ

Σε επαφή με το δωμάτιο του καζανιού και το φουγάρο του εργοστασίου βρίσκεται ένα μικρο κτίσμα. Το κτίσμα αυτό περιέχει τον αγωγό διοχέτευσης των αερίων προς το φουγάρο. Είναι δομημένο με συμπαγείς οπτοπλίνθους και φέρεται από δύο ισοϋψή αλλά ανισοπλατή τόξα που στηρίζονται σε βάση λιθοδομής.

Από οπτοπλίνθους είναι κτισμένο και το εξαγωνικό φουγάρο, ύψους 23μ. περίπου, που βαίνει με μειούμενη διατομή μέχρι 3 μέτρα πριν την απόληξή του. Στο σημείο αυτό υπάρχει διακοσμητική προεξοχή από δύο σειρές οπτοπλίνθων και στη συνέχεια η διατομή διευρύνεται για να καταλήξει σε ευθύγραμμη απόληξη στην κορυφή.(2)

1.4 ΑΠΟΘΗΚΕΣ (ΜΠΑΤΕΣ)

Το συγκρότημα των αποθηκών αποτελείται από 48 ισόγεια μικρά κτίσματα συνδεδεμένα το ένα με το άλλο, που ακολουθούν την εκάστοτε κλίση του εδάφους και γι' αυτό υπάρχουν μικρές υψομετρικές διαφορές μεταξύ τους. Τα κτίσματα αυτά στεγάζονται με μονόριχτες στέγες κεραμιδιών ή δίριχτες. Τα κτίσματα αυτά που χρησίμευαν για την αποθήκευση του ελαιοκάρπου είναι απλά, με ένα μόνο άνοιγμα, μια χαμηλή είσοδο με ξύλινο καρφότο κούφωμα. Η φέρουσα τοιχοποιία είναι λιθοδομή ανεπίχριστη αρμολογημένη. Τα δάπεδα λιθόστρωτα από ορθογωνικούς κυβόλιθους.

Στην άνω ανατολική γωνία του οικοπέδου μεταξύ των αποθηκών, υπάρχει ισόγειο κτίσμα διαστάσεων 9,00X9,00, προφανώς χρησίμευε σαν μεγαλύτερος αποθηκευτικός χώρος. Η πρόσβαση στο κτίριο αυτό γίνεται από πόρτα συρόμενη, που έχει αντικαταστήσει το παλιό κούφωμα. Η αποθήκη αυτή φωτίζεται από δύο μικρά στρογγυλλά ανοίγματα τοποθετημένα στο κέντρο του αετώματος της δίριχτης στέγης. Οι στρογγυλοί αυτοί φεγγίτες μορφώνονται από συμπαγείς οπτοπλίνθους και βρίσκονται ανά ένας στη νοτιοανατολική και τη βορειοδυτική όψη του κτιρίου.(2)

*«Μπατέζ» Ελαιοτριβείου
Ασωμάτων*

*Συγκρότημα αμπαριών του
Ελαιοτριβείου του
Μεσαγρού.*

Πηγή: Σηφουνάκης Δ. «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΕΛΗ 19^{ΟΥ}
ΑΡΧΕΣ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

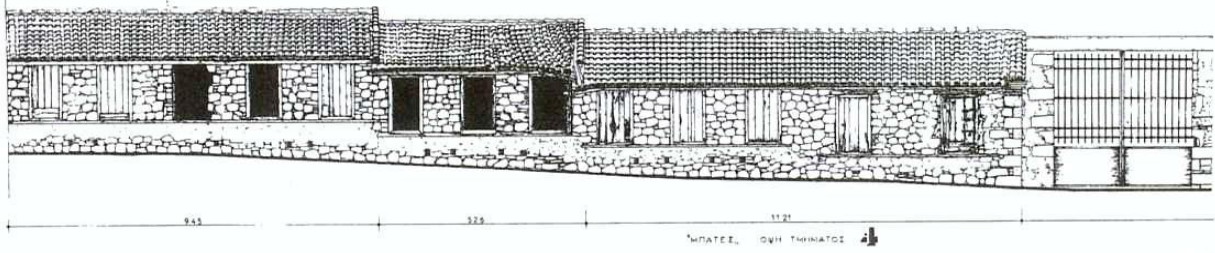

«Μπατές» του Ελαιοτριβείου
Μυστεργών σε δύο
διαφορετικά ύψη.

«Μπατές» Ελαιοτριβείου
Πηγής.

Πηγή: Σηφουνάκης Δ. «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΕΛΗ 19^{ΟΥ}
ΑΡΧΕΣ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Μανταμάδος: Οι αποθηκευτικοί χώροι αναστηλώνονται και δημιουργείται το υπαίθριο θέατρο από πέτρα.

Πηγή: Σηφουνάκης Δ. «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΕΛΗ 19^{ΟΥ} ΑΡΧΕΣ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

*«Μπατέζ», πλάγια όψη.
Ελαιοτριβείο
Αγ. Παρασκευής.*

*Υδραυλικές πρέσες στο
Ελαιοτριβείο Ταπανλή στον
Παλιόκηπο.*

Πηγή: Σηφουνάκης Δ. «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΕΛΗ 19^{ΟΥ}
ΑΡΧΕΣ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

1.5 ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΑ ΚΤΙΣΜΑΤΑ

Το κτίριο δίπλα στην είσοδο είναι ένα ισόγειο λιθόκτιστο κτίσμα. Από την διάρθρωσή του φαίνεται ότι εξυπηρετούσε δύο διαφορετικές λειτουργίες. Το χαμηλότερο τμήμα εξυπηρετούσε βοηθητικές ανάγκες όπως αποθήκευση εργαλείων. Το ψηλότερο τμήμα του κτίσματος χρησίμευε για γραφείο ή κατοικία του φύλακα. Το κτίσμα στεγάζεται από δίριχτη στέγη – σε ξύλινα ζευκτά το ψηλότερο τμήμα, και τρίριχτη στέγη το χαμηλότερο.(2)

1.6 ΚΤΙΡΙΟ ΠΟΛΛΑΠΛΩΝ ΧΡΗΣΕΩΝ

Το κτίριο αναστηλώνεται και ανακατασκευάζεται σε κτίριο πολλαπλών χρήσεων. Εδώ εντάσσονται οι εναλλασσόμενες λειτουργίες θεάτρου, κινηματογράφου, διαλέξεων, χορού, συγκεντρώσεων, εκθέσεων, βιβλιοθήκης, βιντεοθήκης, πληροφορικής, αναγνωστηρίου καθώς και οι βοηθητικές τους εγκαταστάσεις.

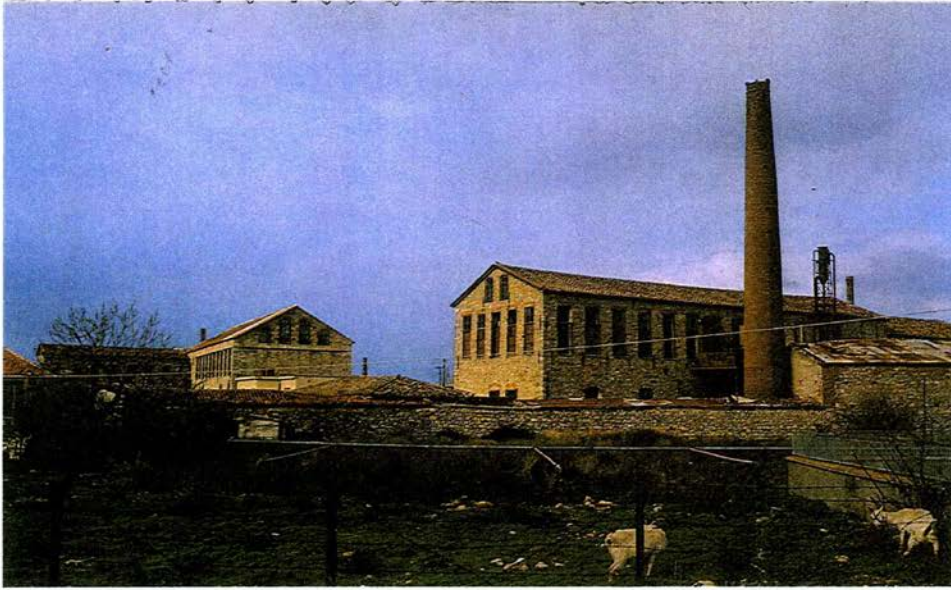
Δημοτικό ελαιοτριβείο επίσης υπήρχε και στην Αγιάσο το οποίο λειτούργησε έως το 1967 και ήταν κατασκευασμένο από λαμαρίνα και σιδερένια ζευκτά για να προστατεύεται από πιθανή πυρκαγιά που θα οργάνωναν τα αλλα ανταγωνιστικά ελαιοτριβεία.

Επίσης κοινοτικό ήταν και το ελαιοτριβείο του Πολυχνίτου του οποίου οι χώροι μετά την αναστήλωση προσφέρονται για τη λειτουργία του Πανεπιστημίου του Αιγαίου.

Το ελαιοτριβείο Νεοχωρίου αγοράστηκε πρόσφατα από τη Νομαρχία για λογαριασμό της Κοινότητας και λειτούργησε μέχρι το 1960.

Από τα μηχανήματα του Κοινοτικού ελαιοτριβείου της Αγ. Παρασκευής διατηρούνται ο άξονας μεταφοράς κίνησης με τους τροχούς, χωρίς τους ιμάντες που είναι αναρτημένοι στους τοίχους, καθώς και η δεξαμενή με τις ελαιόπετρες και το ξύλινο πατάρι. Το συγκρότημα αυτό του παταριού και της δεξαμενής, με την πλαστικότητα και την επιβλητικότητά του, δεσποζε στην αίθουσα και την χαρακτήριζε. Σήμερα, πέρα από τις μνήμες που κουβαλά, μπορεί να αποτελέσει το σκαρί και το συνθετικό πυρήνα για τα σκηνικά κάθε λογής θεατρικής παράστασης ή άλλου δρώμενου.

Τα υπόλοιπα μηχανήματα, μεταφέρονται στο μουσείο μηχανημάτων και εξαρτημάτων ελαιοτριβείου, που δημιουργείται στο κτίσμα της άνω ανατολικής γωνίας του οικοπέδου.(2)

*Ραφινερία στο Πέραμα.
Είναι ο μοναδικός οικισμός
στη Λέσβο όπου έχει
διασωθεί ολόκληρη η
βιομηχανική ζώνη.*

*Νεοχώρι: Το Ελαιοτριβείο
που αγοράστηκε για
Μουσείο - ανάμεσα στα
σπίτια του οικισμού.*

Πηγή: Σηφουνάκης Δ. «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΕΛΗ 19^{ΟΥ}
ΑΡΧΕΣ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Ελαιοτριβείο
Αγ. Παρασκευής. Εργασίες
ανακατασκευής ξύλινου
στέγαστρου μπροστά από το
χώρο του αναμνηστήριου
(παλιός αλευρόμυλος).

Ελαιοτριβείο
Αγ. Παρασκευής. Ξύλινη
ανακατασκευή στο χώρο του
ζυγιστηρίου που
μετατρέπεται σε αίθουσα
αναμονής.

Πηγή: Σηφουνάκης Δ. «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΕΛΗ 19^{ΟΥ}
ΑΡΧΕΣ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Αεροφωτογραφία:
Χαρακτηριστικό συγκρότημα
Ελαιοτριβείου στη Σκάλα
Παμφίλων.

Κτίσματα στην περιοχή
Λουτρών του Κορυτζή
(Επάνω Σκάλα Μυτιλήνης).

Πηγή: Σηφουνάκης Δ. «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΕΛΗ 19^{ΟΥ}
ΑΡΧΕΣ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

*Κιούπια στο προαύλιο του
Ελαιοτριβείου
Αγ. Παρασκευής.*

*Πέραμα, στο στόμιο του
κόλπου Γέρας. Σώζονται
ανέπαφα όλα τα βιομηχανικά
κτίρια του περασμένου
αιώνα.*

*Ελαιοτριβείο στην Πλαγιά.
Η πλατεία μπροστά από το
εργοστάσιο λιθοστρώθηκε το
1985.*

Πηγή: Σηφουνάκης Δ. «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΕΛΗ 19^{ΟΥ}
ΑΡΧΕΣ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

ΣΑΠΩΝΟΠΟΙΕΙΟ ΠΛΩΜΑΡΙΟΥ

Ιστορικά στοιχεία

Το Πλωμάρι, παραλιακός οικισμός, στα μέσα περίπου του 19ου αιώνα εξελίχθηκε σε μεγάλο χωριό. Την ίδια εποχή, κήκε στη μεγάλη πυρκαγιά το Μεγαλοχώρι, μεσόγειος οικισμός, σε απόσταση 10 χιλιομέτρων, που μέχρι τότε ήταν το κεφαλοχώρι της περιοχής.

Ο Οικονόμος Δ. Τάξης στο διβλίο του «Συνοπτική ιστορία και τοπογραφία της Λέσβου» μας πληροφορεί ότι στο Πλωμάρι «ενεργείται εκτεταμένον εμπόριον εισαγωγής και εξαγωγής καίτοι δυστυχώς στερείται του απαιτουμένου εισέτι λιμένος».

Έχει δώδεκα (12) σαπωνοποιεία, δέκα ελαιο-

τριδεία, εν αλευροποιείον υδραυλικόν, δύο πυρηνελαιοεργοστάσια κατά την ανατολικήν είσοδο της πόλεως, και δύο ατμοκίνητα λιωτριδεία Δάλκ.».

Το Σαπωνοποιείο του Ιωάννη Πούλια ήταν ένα από τα πρώτα που κατασκευάστηκαν. Ο χρόνος κατασκευής του υπολογίζεται γύρω στο 1880. Ο μηχανολογικός του εξοπλισμός ήταν δύο «καζάνια, μια αντλία νερού, «κουτάλες», 2 «καρσάβανες», «κοπάνοι», «μαχαίρια», «σφραγίδες», «μεσάρια». Επίσης χρησιμοποιούνταν διάφοροι σάκοι και ξύλινα κιβώτια.

Το 1885 χτίζεται νέα τριώροφη πτέρυγα μεγαλύτερη της πρώτης. Το 1915 μπαίνουν στην επιχείρηση οι Αθανάσιος και Δημήτριος Πού-

Πηγή: Σηφουνάκης Δ. «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΕΛΗ 19^{ΟΥ} ΑΡΧΕΣ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

λιας και ο γαμπρός τού Ιωάννη Πούλια, Δημήτριος Λαγουμίδης. Το 1917 γίνεται προμήθεια ενός ατμοκάζανου που τοποθετείται στο ισόγειο μαζί με τα άλλα.

Σ' αυτή τη μορφή το σαπωνοποιείο λειτουργεί μέχρι το 1953.

Η κατασκευή του Σαπωνοποιείου Πούλια σε συνδυασμό με τα άλλα σαπωνοποιεία και ελαιουργεία αποτέλεσε βασική πηγή πλούτου και ευημερίας του Πλωμαρίου στα 1800.

Λειτουργική διάταξη

Το σαπωνοποιείο αποτελείτο από δύο κτίρια που δριζοκονταν σε επαφή το ένα με το άλλο. Η

διάταξη των κτιρίων ήταν αυτή που επέβαλε η κατασκευή και η δομή της παραγωγής.

Στο ισόγειο του μικρού κτιρίου είχαν τοποθετηθεί τα καζάνια όπου έβραζαν τα σαπούνια, η αντλία του ασθεστόνερου και της καυστικής ποτάσας, το πηγάδι και αργότερα το ατμοκάζανο.

Στο ισόγειο του μεγάλου κτιρίου υπήρχαν στέγνες σιδερένιες και «κιούπια» για την αποθήκευση του λαδιού.

Στον πρώτο όροφο του μικρού κτιρίου ήταν το παράπηγμα της Διεύθυνσης και οι χοάνες των καζανιών απ' όπου γινόταν και η λήψη του σαπωνοπολτού.

*Αεροφωτογραφία
Πλωμαρίου.*

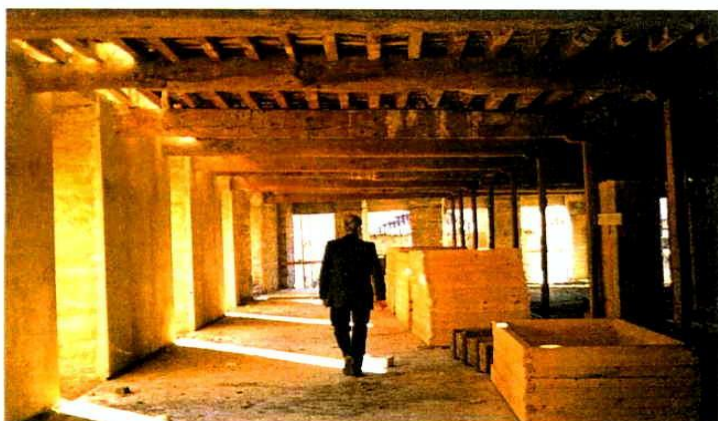
Κύρια όψη του σαπωνοποιείου πριν την επέμβαση. Τα κουφώματα στο ισόγειο έχουν προστατευτικές σιδεριές. Στον όροφο υπάρχουν απλά ξύλινα εξώφυλλα στο κάτω μέρος, ενώ επάνω υπάρχουν μόνο τα καφασωτά ναλοστάσια.

Το σαπωνοποιείο πριν αρχίσουν οι εργασίες αναστήλωσης. Το διώροφο κτίσμα είναι το αρχικό. Στα 1885 προστέθηκε σαν συνέχεια το τριώροφο.

Τοιχοποιία. Εσωτερική άποψη. Διακρίνονται οι στρωτήρες από καστανιά. Το συνδετικό υλικό είναι λάσπη και θηραϊκή γη.

Πηγή: Σηφουνάκης Δ. «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΕΛΗ 19^{ΟΥ} ΑΡΧΕΣ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Η στέγη, από ξύλο καστανιάς, μετά τις εργασίες αποκατάστασης. Αν κι έχει περάσει ένας αιώνας, μικρό μόνο μέρος του πετρώματος χρειάστηκε ν' αντικατασταθεί, ενώ τα ξυκτά διατηρούνται σε άριστη κατάσταση.

Ξύλινη οροφή του μεσοπατώματος που μεταρρυθμίζεται σε ξενώνα.

Τα καζάνια του σαπωνοποιείου' σύμφωνα με την μεταρρυθμιζόμενη κατάσταση του κτιρίου, παραμένουν στο χώρο.

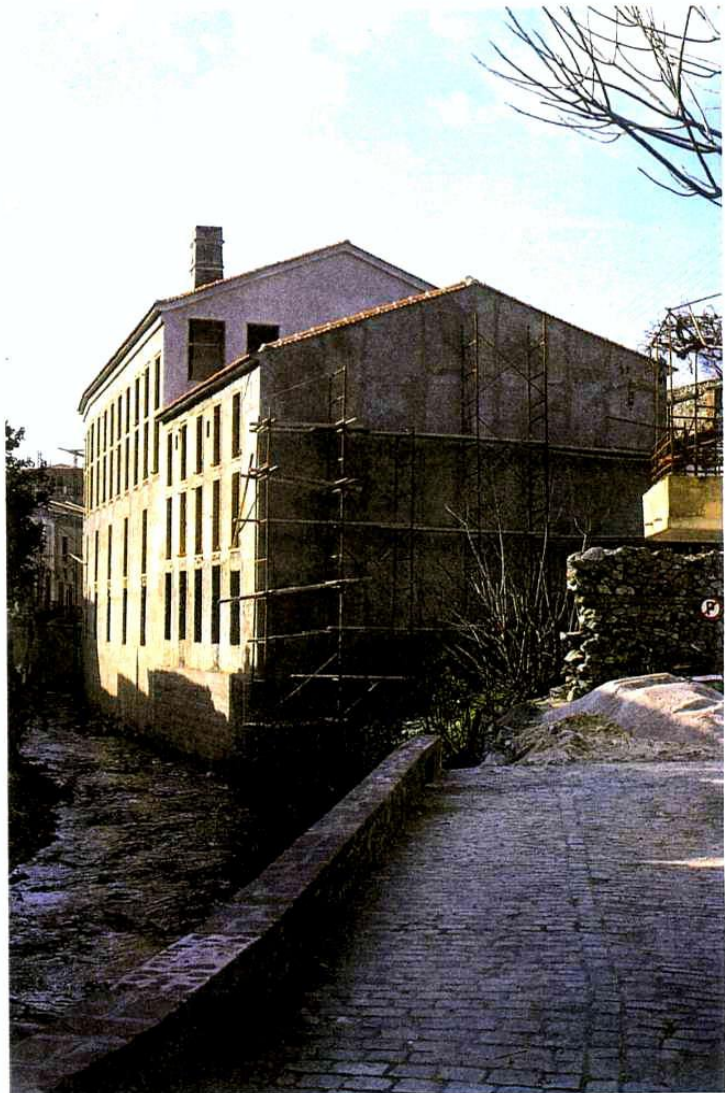

Τα δάπεδα των ορόφων είναι ξύλινα και πάνω στην επιφάνεια των πατωμάτων του Α' και Β' ορόφου του μεγάλου κτιρίου, είχαν τοποθετηθεί ειδικά καδρόνια για το διαχωρισμό του σαπουνιού. Γενικά η κατασκευή ήταν πολύ ανθεκτική γιατί δέχονταν τα μεγάλα φορτία του σαπουνιού, αν κι έχει υποστεί μεγάλες φθορές από το σαράκι.

Κουφώματα

Όλα τα κουφώματα είναι ξύλινα, καρφωτά,

απλού τύπου και είχαν χρώμα γκρι ανοικτό. Σ' όλα τα κουφώματα, εκτός εκείνων του Β' ορόφου του μεγάλου κτιρίου, υπήρχαν υαλοστάσια. Στα κουφώματα του ισόγειου υπήρχαν προστατευτικές σιδεριές, μεγάλης διατομής, πράγμα που δικαιολογείται από τις μεγάλες ποσότητες λαδιού που αποθηκεύονταν μέσα στο κτίριο. Οι πόρτες εισόδου ήταν συμπλεγείς ξύλινες, θαριάς κατασκευής και εξωτερικά είχαν ξύλινες «φάλλες» που προστάτευαν το κτίριο από τα νερά του χειμαρρου Σεδούντα, που τρέχει δίπλα στο κτίριο, σε καιρό πλημμύρας.

Περιγραφή των μετατροπών και ανακαινίσεων

Αίθουσα συνάθροισης 200 θέσεων με σκηνή θεάτρου, καμαρίνια, εστιατόρια, βοηθητικούς χώρους, εγκαταστάσεις θαλάμου προβολής ταινιών. Στην αίθουσα αυτή θα δίνονται θεατρικές παραστάσεις, και θα γίνονται προβολές ταινιών και συγκεντρώσεις πολιτικού, κοινωνικού, πολιτιστικού και ψυχαγωγικού χαρακτήρα...

Ξενώνας 8 δίκλινων δωματίων με καθιστικό

χώρο και Reception, ο οποίος είτε θα ενοικιάζεται, είτε θα χρησιμοποιείται από το Δήμο για τη φιλοξενία ξένων υψηλών προσώπων.

Αναψυκτήριο παραπλεύρως του ξενώνα που θα χρησιμοποιείται από τους ένοικους του ξενώνα και τους θαμώνες της βιβλιοθήκης. Μέσα σ' αυτόν το χώρο ο οποίος είναι αρκετά εκτενής, θα είναι δυνατή η οργάνωση σκακιστικών αγώνων, συγκεντρώσεων μικρής κλίμακας και άλλων ψυχαγωγικών εκδηλώσεων.

Πλωμάρι, Σαπωνοποιείο. Η σκάλα που οδηγεί στο δεύτερο όροφο.

Το σαπωνοποιείο στο στάδιο της αποκατάστασης.

Πηγή: Σηφουνάκης Δ. «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΕΛΗ 19^{ΟΥ} ΑΡΧΕΣ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Καμινάδα εργοστασίου στο Πέραμα. Διακρίνεται το αλεξικέρανο στην καμινάδα.

Βιομηχανικά κτίσματα στο Πέραμα. Περιοχή της βιομηχανικής ζώνης.

Πηγή: Σηφουνάκης Δ. «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΕΛΗ 19^{ΟΥ} ΑΡΧΕΣ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Πηγή: Σηφουνάκης Δ. «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΕΛΗ 19^{0Υ}
ΑΡΧΕΣ 20^{0Υ} ΑΙΩΝΑ

Πηγή: Σηφουνάκης Δ. «ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΤΕΛΗ 19^{ΟΥ} ΑΡΧΕΣ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΧΙΟΥ

Χίος είναι ένα νησί με έντονα ιστορικά στοιχεία. Ο Στράβωνας θεωρούσε ότι οι Πελασγοί ήταν οι πρώτοι κάτοικοι του νησιού, γύρω στο 1600 π.Χ. Λίγο αργότερα οι Λέλεγες από την Μικρά Ασία, οι Κάρες από την Καρία και οι Αβάντες από την Εύβοια έφτασαν στο νησί. Στο 1100 π.Χ. ήρθαν και οι Ίωνες από την Αττική, που εμφύσησαν στο νησί τα δικά τους χαρακτηριστικά.

Η Χίος, όπως και άλλα νησιά και παραθαλάσσιες ελληνικές πόλεις, δεν άργησε να αποκτήσει δυνατό στόλο μα και να αναπτυχθεί ιδιαίτερα εμπορικά. Αλλά ανάπτυξη σημειώθηκε και στον πνευματικό τομέα. Ο Όμηρος κατάγεται απ' τη Χίο και οι Ομηρίδες, ονομαστοί ραψωδοί, τον είχαν ως έμπνευσή τους.

Η Χίος είναι η πρώτη πόλη παγκοσμίως που εφάρμοσε δημοκρατικό καθεστώς. Μάλιστα η Μεγάλη Ρήτρα ήταν και η βάση των νόμων που έφτιαξε ο Σόλωνας θεμελιώνοντας την δημοκρατία της Αθήνας.

Οι Χιώτες προέβαλαν σθεναρή αντίσταση στον επεκτατισμό. Αντίσταση που τελικά κάμφθηκε το 493 π.Χ. Αργότερα η Χίος έγινε μέλος της αθηναϊκής συμμαχίας και γνώρισε πολλά χρόνια ευημερίας.

Η Χίος συμπαραστάθηκε στην Αθήνα κατά τον πελοποννησιακό πόλεμο, μέχρι την καταστροφική ήττα των Αθηναίων στη Σικελία. Στη συνέχεια συμμάχησε με τους Σπαρτιάτες, αλλά με την υπογραφή της Ανταλκιδείου Ειρήνης, ανανέωσε τη συμμαχία με τους Αθηναίους. Επί Μεγάλου Αλεξάνδρου υπήρχε στη Χίο μακεδονική φρουρά. Μετά το θάνατο του Αλεξάνδρου ξεκίνησε μια περίοδος παρακμής για τη Χίο.

Ρωμαίοι και Άραβες κατέλαβαν και λεηλάτησαν πολλές φορές τη Χίο. Όταν τελικά οι Βυζαντινοί ανακατέλαβαν την Κρήτη, αναγνώρισαν την στρατηγική θέση της Χίου. Έτσι, ξεκίνησε η κατασκευή του Κάστρου τον 11ο αιώνα μ.Χ. και το 1042 ο Κωνσταντίνος ο Μονομάχος έκτισε τη Νέα Μονή ακριβώς στο σημείο όπου τρεις μοναχοί βρήκαν την θαυματουργή εικόνα της Θεοτόκου.

Οι Γενουάτες ήταν η νέα ναυτική και εμπορική δύναμη και δεν άργησαν να αξιολογήσουν κι αυτοί με τη σειρά τους την στρατηγική θέση του νησιού.

Από το 1346 που το κατέλαβαν και για δύο περίπου αιώνες το νησί γνώρισε και πάλι εμπορική άνθηση. Οι κατακτητές οργάνωσαν το εμπόριο της μαστίχας και έφεραν στη Χίο την καλλιέργεια εσπεριδοειδών και του μεταξοσκώληκα. Οι Γενουάτες αντιστάθηκαν στους Τούρκους μέχρι το 1566. Το εμπόριο της μαστίχας εξασφάλισε κάποια προνόμια στους Χιώτες, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι οι Τούρκοι δεν καταπίεζαν τους ντόπιους. Φυσικό επακόλουθο ήταν η μεγάλη χιώτικη συμμετοχή στην Ελληνική Επανάσταση.(3)

Το 1822 έγινε απόπειρα απελευθέρωσης του νησιού που βάφτηκε με το αίμα των επαναστατών. Ο τουρκικός στόλος επί 15 ημέρες έκαιγε και κατέστρεφε τα πάντα

θέλοντας να κάνει τους Χιώτες παράδειγμα για όλους τους Έλληνες επαναστάτες. Μα την ίδια χρονιά, ο Κανάρης ο πυρπολητής, κατέκαψε την τουρκική ναυαρχίδα ενώ ήταν αγκυροβολημένη στο λιμάνι της Χίου.

Στο τουρκικό νεκροταφείο στο Κάστρο της Χίου εκτός από τον Καπουδάν Πασά Καρά Αλί υπάρχουν οι τάφοι και πολλών άλλων Τούρκων αξιωματούχων που έχασαν τότε τη ζωή τους. Οι λίγοι Χιώτες που γλύτωσαν από τη Σφαγή της Χίου προσπάθησαν από το 1832 να ορθοποδήσουν στο νησί τους. Συνάντησαν κατά καιρούς διάφορα εμπόδια, ακόμη και φυσικές καταστροφές. Τελικά η Χίος απελευθερώθηκε το 1912 και ενώθηκε με την Ελλάδα. Η γερμανική κατοχή άφησε κι αυτή τα σημάδια της στη Χίο, αλλά οι Χιώτες έδειξαν για άλλη μια φορά την παλικαριά τους συμμετέχοντας ενεργά στην εθνική αντίσταση.(3)

2.1 ΧΙΩΤΙΚΗ ΠΟΤΟΠΟΙΙΑ-ΚΡΑΣΙΑ

Από τα πιο αξιόλογα και φημισμένα προϊόντα που έβγαζε η Χίος στην αρχαία εποχή ήταν το κρασί. Την ευλογία στο νησί έδωσε ο θεός Διόνυσος που ήταν ο θεός της αμπελουργίας. Κατά τον Θεόπομπο οι πέντε ποιότητες Χιώτικων κρασιών πήραν το όνομά τους από τους πέντε γιους του οينوποιώνα που ήταν γιος του Διόνυσου.

Αναμφισβήτητα όμως για την εξαιρετική του ποιότητα πρώτος ήταν ο Αριούσιος οίνος . Το κρασί αυτό πήρε την ονομασία του από την Αριουσία, τοποθεσία της Χίου για την ακριβή θέση της οποίας οι γνώμες – μαρτυρίες ήταν διαφοροποιημένες. Μιλούσαν με ασάφεια για τα διάφορα τοπωνύμια του νησιού και πολλές φορές παρέθεταν διαφορετικές και συγκρουόμενες μεταξύ τους γνώμες. Έτσι ήταν φυσικό να μην μπορούν να προσδιορίσουν που ακριβώς βρισκόταν η Αριουσία. Άλλοι βέβαια υποστήριζαν ότι ήταν ακρωτήριο και άλλοι όρος.

Πολλοί ποιητές και συγγραφείς Έλληνες, Λατίνοι και Βυζαντινοί ύμνησαν τις ιδιότητες και την ποιότητα του κρασιού αυτού τοποθετώντας το στη κορυφή κατακτώντας έτσι τα πολυτελή συμπόσια. Ανταγωνιζόταν τα ακριβότερα κρασιά τις Ιταλίας. Έιχε γεύση γλυκιά και αρωματική και σε αυτό συντελούσε η αργιλώδης φύση της γης και η ύπαρξη πολλων πεύκων όπως γράφει ο Πολυδεύκης.

Η φύση και οι ιδιότητές του περιγράφονται από τον Αθήναιο ως εξής: <<Πιο νόστιμο είναι το Χιώτικο κρασί από το κρασί της Κνίδου και της Μαγνησίας και από αυτό ο ονομαζόμενος Αριούσος. Από αυτό υπάρχουν τρία είδη. Το στυφό είναι καλόπιτο και θρεπτικό και μάλλον διουρητικό, το υπόγλυκο είναι θρεπτικό, χορταίνει και μαλακώνει την κοιλιά, το αδύνατο (εκείνο που δεν σηκώνει νερο) έχει μέση ποιότητα. Γενικά το κρασί της Χίου είναι χωνευτικό, θρεπτικό, κάνει καλό αίμα, είναι γλυκόπιτο, παχυντικό χάρις στα συστατικά του>>. Ο Έρμιππος απ' όσα αναφέρει ο Αθήναιος θεώρει το χιωτικό καλλύτερο από το κρασί της Μαγνησίας και της Θάσου.

Κανείς δεν έκρυβε τον θαυμασμό του για την εξαιρετική του ποιότητα. Τον ύμνησαν ποιητές. Γι' αυτούς ήταν πηγή για να εμπνευστούν. Σ' αυτό καταφεύγανε οι άνθρωποι για να γιορτάσουν την χαρά τους, σ' αυτό για να απαλύνουν και να ξεχάσουν τον πόνο τους, Νέκταρ, ποτό των θεών, το είπαν, οι ποιητές, ομηρικό

κρασί το ονόμασαν οι περιηγητές. Και οι Ρωμαίοι μαζί με τα φώτα του Ελληνικού πολιτισμού <<μεταλαμβάνουν>> και του Αριουσίου οίνου. Γίνεται δεκτό στα ρωμαϊκά συμπόσια και παραμερίζει τόσα άλλα εκλεκτά ιταλικά κρασιά. Χρησιμοποιείται στην Ιατρική. Πολλοί γιατροί το χρησιμοποιούν για τις αρρώστιες του στομαχιού.

Το κρασί της Χίου δεν έπαψε να κρατάει τα πρωτεία και στη βυζαντινή περίοδο. Αυτό τουλάχιστον αφήνουν να εννοηθεί ο Πορφυρογέννητος, ο Πτωχοπρόδρομος, ο Ψελλός. Οι περιηγητές που πέρασαν από τη Χίο κατά την Τουρκοκρατία στα γεωγραφικά τους και ταξιδιωτικά τους έργα μιλούν για το ονομαστό κρασί του νησιού και επιθυμούν να το γευτούν και να το απολαύσουν. Το δοκιμάζουν και επιδοκιμάζουν τα εγκώμια των λατίνων ποιητών γι' αυτό, τα οποία καμιά φορά σημειώνουν. Μερικοί το θεώρησαν σαν το Ομηρικό, ενώ άλλοι το σχετίσαν με τη μαλβαζία, το πιο καλό κρασί του μεσαίωνα, και υποστήριξαν πως και αυτό πρώτη πατρίδα του είχε τη Χίο. Μετά από συνεχείς καταστροφές που δοκίμασε η αμπελοκαλλιέργεια ήταν πεπρωμένο να σβήση γύρω στα 1930 κάτω από τα θανατηφόρα κτυπήματα της φυλλοξήρας. Μια παράδοση δύομιση χιλιάδων χρόνων παίρνει τέλος.

Συνεχιστής της παράδοσης του Αριουσίου οίνου είναι ο Κουρουνιώτικος. Πήρε την ονομασία αυτή από το σημερινό χωριό Κουρούνια. Εκεί η αμπελοκαλλιέργεια είχε πάρει μεγάλη ανάπτυξη. Σύμφωνα με το Βιο το Κουρουνιώτικο κρασί "είναι παχυ και ευώδες" και το αποκαλεί λείψανο του Αριουσίου (ήταν γνωστό σε όλη τη Χίο κατά την Τουρκοκρατία). (4,5)

2.2 Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟ ΝΟΜΟ

Στο Νομό υπάρχουν ποτοποιίες που ασχολούνται κύρια με την παραγωγή και εμφιάλωση ούζου και άλλων οινοπνευματωδών ποτών όπως brandy και λικέρ. Καμιά από αυτές δεν ασχολείται με το κρασί και μόνο μερικοί μικροί παραγωγοί οινοποιούν μερικές ποσότητες. Μόνο στη Νότια Χίο έχει ξεκινήσει τα τελευταία χρόνια μία προσπάθεια για συστηματική καλλιέργεια αμπελιών για την παραγωγή οίνου. Μέχρι σήμερα στη Χίο παράγονται 82 τόνοι μούστου (πηγή: ΕΣΥΕ, 1997), τη στιγμή που στον κάθε νομό από τους υπόλοιπους της περιφέρειας Β. Αιγαίου παράγονται εκατό φορές μεγαλύτερες ποσότητες. Η Γιορτή του χιώτικου ούζου έχει την τιμητική της στις 6 Αυγούστου, στα πλαίσια της 1ης ΓΙΟΡΤΗΣ ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ που διοργανώνει η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Χίου από 3-13 Αυγούστου.

Συντροφιά στο ούζο θα κάνουν οι ... ψαρομεζέδες, ενώ χορηγοί της γιορτής είναι οι ποτοποιίες: ΑΠΑΛΛΑΡΙΝΑ, ΣΤΟΥΠΑΚΗΣ, ΤΕΤΤΕΡΗΣ, ΨΥΧΗΣ και οι Ιχθυοκαλλιέργειες ΝΗΡΕΥΣ. (3)

2.3 ΠΟΤΟΠΟΙΙΑ

Το κατ' εξοχήν παραδοσιακό οινοπνευματώδες ποτό ήταν και εξακολουθεί να είναι και σήμερα το ούζο.

Παρά το γεγονός ότι οι αρχαίοι μεσογειακοί πολιτισμοί και ειδικά οι Έλληνες ήταν ως γνωστόν μεγάλοι παραγωγοί και καταναλωτές κρασιού, κανένας αρχαίος συγγραφέας δεν αναφέρει τίποτα για το ούζο. Ακόμη και η μύρα που σήμερα θεωρούμε βορειοευρωπαϊκό ποτό, ήταν γνωστή στους αρχαίους Έλληνες και Ρωμαίους και ακόμη και σήμερα είναι ποτό ευρείας κατανάλωσης στις βορειοαφρικανικές χώρες και κυρίως στην Αίγυπτο.

Το ούζο όμως ήταν τόσο άγνωστο στην αρχαιότητα, όσο άγνωστη ήταν και η διαδικασία της απόσταξης. Δεν αποτελεί χιώτικη ανακάλυψη. Πρώτοι οι Άραβες ανακάλυψαν τον άμβυκα της απόσταξης, το έκαναν γνωστό στο Βυζάντιο μαζί με την τεχνική της αποσταγματοποιίας και τη χρήση του γλυκάνισου, που το έμαθαν καλά και με το παραπάνω οι καλόγεροι στα μοναστήρια και εγένετο η «ρακή» που μεταφερόταν κυρίως απ' τον Τύρναβο στην Μασσαλία με την ένδειξη «Uso Marsiglia» γραμμένη στα κιβώτια που πήγαιναν για εξαγωγή. Παραφράζοντας έτσι την επιγραφή μας έμεινε το «ούζο» που με τα μυστικά του εμπλουτισμού του με μπαχαρικά και αρώματα ξετρέλανε την οικουμένη.

Πριν γίνει γνωστός ο άμβυκας, το παραδοσιακό μπρούτζινο καζάνι της απόσταξης, το αλκοόλ εμφανίστηκε για πρώτη φορά στον αλχημιστικό άμβυκα του μεσαιώνα. Έντυπωσίασε πολύ με τις ιδιότητές του, και θεωρήθηκε ένα είδος ελιξηρίου της ζωής. Ονομάστηκε AQUA VITAE δηλαδή νερό της ζωής και για χρόνια χρησίμευε για ιατρικούς και θεραπευτικούς σκοπούς. Άρχισε να πίνετε με τη προσθήκη αρωματικών φυτών και βοτάνων, κατά το τέλος του 15^{ου} αιώνα.

Αφού κρατήθηκε για χρόνια μυστικό των μοναστικών πραγμάτων και των μεγάλων οικογενειών, η απόσταξη άρχισε να διαδίδεται ευρύτερα μέχρι που έγινε μια από τις οικιακές εργασίες του αγροτικού νοικοκυριού, που μπορεί τώρα ν' αποστάξει οποιοδήποτε περίσσευμα της φρουτοπαραγωγής του και να δημιουργήσει το δικό του ποτό. Επιβίωση αυτής της συνήθειας είναι στα νησιά μας, η παραγωγή της σούμας που όπως λέει και το όνομά της αρχικά ήταν το προϊόν απόσταξης κάθε περισσέυματος της ντόπιας παραγωγής με την προσθήκη αρωματικών βοτάνων.

Από το 19^ο αιώνα, η απόσταξη παίρνει βιοτεχνικό και σύντομα βιομηχανικό χαρακτήρα πρώτα στη δυτική Ευρώπη και ακολούθως στην καθ' ημάς ανατολή όπου γίνεται ένα μονοπώλιο στα χέρια του χριστιανικού πληθυσμού κυρίως του Ελληνικού στοιχείου. Μεγάλες ποσότητες ρακιού παράγονται στην Κωνσταντινούπολη κατ' αρχάς και μετά στις μεγάλες πόλεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της ελεύθερης Ελλάδας κατόπιν.

Διάφορα αφινθοειδή φυτά, το μάρανθο, ο κολιανδρος αλλά κυρίως το γλυκάνισο δίνουν άρωμα σε αυτό το ποτό. Κάποτε και η δική μας αρωματικότατη μαστίχα χρησίμευε για τον ίδιο σκοπό.

Μεγάλες ποσότητες εξάγονται στα λιμάνια της δυτικής Ευρώπης με την ένδειξη USO MARSEILLE, USO LIVORNO, δηλαδή προς χρήσιν της Μασσαλίας, προς χρήσιν του Λιβόρνου. Έτσι γεννιέται η λέξη USO (προφέρεται ούζο) και πολιτογραφείται στο Ελληνικό λεξιλόγιο.

Ήδη από καιρό παρήγαν το ούζο αποστάζοντας για δεύτερη φορά φτηνό αλκοόλ που εισάγονταν κυρίως από τη Ρωσία.

Αυτή η μέθοδος επικράτησε τελικά στη παραγωγή του ούζου. Το αλκοόλ αποστάζεται σήμερα μαζί με τ' αντίστοιχα βότανα σε χάλκινους άμβυκες. Το απόσταγμα προκύπτει από αυτή τη διαδικασία, αποτελεί υποχρεωτικά το 20% σύμφωνα με νομοθετική κατοχύρωση, του περιεχομένου ενός μπουκαλιού ελληνικού ούζου και μπορεί να φθάσει και το 100%. Το υπόλοιπο αρωματίζεται με αποσταγμένο εκχύλισμα αλκοόλης. Η τέχνη κάθε ποτοποιού τον οδηγεί στη δική του συνταγή απόσταξης και γεύσης. (4,5,6)

3. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Η εξωτερική και εσωτερική μορφή των κτιρίων ποτοποιίας στα νησιά του Αιγαίου παρουσιάζουν έντονες διαφορές οι οποίες όμως δεν αλλοιώνουν τον κανόνα που επικρατεί στη χώρα μας ως προς τον τρόπο κατασκευής και λειτουργίας τους.

Οι λιθοδομές των κτιρίων ποτοποιίας ως συνήθως στα τέλη του 19^{ου} και αρχές 20^{ου} αιώνα χτίζονταν με αργούς λίθους οι οποίοι έχουν υποστεί κατεργασία μόνο από την μία πλευρά που είναι και η εσωτερική πλευρά των κτιρίων και εσωτερική ενίσχυση με ξυλοδεσιές.

Οι εξωτερικές τους όψεις είναι άλλοτε επιχρισμένες και ασβεστομένες και άλλοτε ανεπίχριστες για να φαίνονται οι λίθοι και το αρμολόγημά τους με το μυστρί. Τα κουφώματα των ποτοποιιών είναι φτιαγμένα από πέτρες μεγάλων διαστάσεων οι οποίες έχουν υποστεί κατεργασία και από τις 4 πλευρές. Πάνω στα κουφώματα συνήθως αναγράφεται το όνομα του ιδιοκτήτη, η χρονολογία κατασκευής του κτιρίου ή σκαλίζεται το φυλακτικό σύμβολο του σταυρού και αυτά είναι τα μόνα διακοσμητικά στοιχεία του κτιρίου. Στα παράθυρα είναι συχνό το φαινόμενο να τοποθετούνται κάγκελα για λόγους ασφαλείας.

Τα μεγέθη των κτιρίων αυτών ποικίλουν. Μεγάλα κτίρια θεωρούμε τα κτίρια που είναι πάνω από 80 τ.μ. και έχουν μεγάλη καμινάδα το οποίο συνεπάγεται ότι χρησιμοποιούνταν τα κτίρια αυτά για το εμπόριο και την προώθηση των ποτών (ούζο.σούμα) σε περιοχές εκτός Χίου.

Τα άλλα μικρότερα κτίρια μαρτυρούν ότι χρησιμοποιούνταν για ιδιοτική χρήση και για την εξυπηρέτηση του χωριού αλλά και των γύρω χωριών.

Η στέγη των κτιρίων αυτών είναι ξύλινη με τη μορφή πυραμίδας και έχει για εξωτερικό κάλυμα κεραμύδια. Τα ξύλα που χρησιμοποιούνταν για την στέγη ήταν συνήθως δρις ή καστανιά και κοβόταν στο γέμισμα του φαιγγαριού για να είναι ξηρά χωρίς πολλούς χυμούς για να μην μαζεύουν σκουλήκια.

Τα ξύλινα στοιχεία του κτιρίου είναι η εξώθυρα, τα παράθυρα, το πατάρι (αν υπάρχει), η σκάλα και η στέγη. Τα μεταλλικά στοιχεία της ποτοποιίας είναι ελάχιστα αλλά πολύ βασικά όπως: η κλειδαριά, ο μοχλός ασφαλείας, τα κλειδιά που χρησιμοποιούνται για τη στατικότητα του κτιρίου, τα καζάνια, τα τσιμπούκια, οι σωλήνες απόσταξης και τέλος τα κάγκελα προστασίας.

Η καμινάδα είναι απαραίτητη για την λειτουργία της ποτοποιίας αφού χρησιμοποιούνταν καζάνια για την δημιουργία των ποτών. Αναλόγως με τη χρήση του κτιρίου δημιουργείται και το μέγεθος της καμινάδας.

3.1 ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΚΑΙ ΜΕΣΟΠΑΤΩΜΑΤΑ

Το κτίριο της ποτοποιίας στη Χίο είναι χτισμένο στην περιοχή των Θυμιανών πλησιον του αερολιμένος όπου το έδαφος θεωρείται γαιώδες. Η θεμελίωση κατά συνέπεια είναι κατηγορίας ορθογωνικών πεδίων. Το ελάχιστο βάθος της θεμελίωσης με πέτρα είναι περίπου 1,5-2 μέτρα κάτω από την επιφάνεια της γης. Η βάση του κτίριου είναι κατασκευασμένη από πέτρα και χώμα.

Τα μεσοπατώματα χρησιμοποιούνταν σαν αποθηκευτικοί χώροι των εργαλείων που χρησιμοποιούσαν για να παρασκευάσουν τη σούμα. Το οριζώντιο διαχωριστικό δάπεδο είναι κατασκευασμένο από παράλληλα δοκάρια συνήθως ξύλο καστανιάς σε απόσταση περίπου 70 εκατοστά πάνω στο οποίο κατασκευάζοταν επίστρωση ξύλινου δαπέδου με χοντρές τάβλες.

3.2 ΛΙΘΟΔΟΜΗ-ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΧΩΡΟΣ

Για την τοιχοποιία χρησιμοποιήθηκαν πέτρες από την περιοχή που βρίσκεται η ποτοποιία, οι λεγόμενες θυμιανούσικες πέτρες οι οποίες είναι ξακουστές και στις μέρες μας για το πορφυρό τους χρώμα και την ανθεκτικότητά τους στο χρόνο. Σε κανένα σημείο της τοιχοποιίας δεν υπάρχει συνδετική κονία παρά μόνο στο τέλος της τοιχοποιίας που ενώνονται με τα κεραμίδια για να αποφεύγεται η εισροή νερού λόγω βροχής ή παγωμένος αέρας. Η λιθοδομή είναι κατασκευασμένη με τέτοιο τρόπο ώστε να μην δημιουργούνται κατακόρυφοι αρμοί γιατί θα έχουμε πτώση της τοιχοποιίας.

Η πρόσβαση στο χώρο παρασκευής πρέπει να είναι άνετη για την εύκολη μεταφορά των πρώτων υλών αλλά και για τη μεταφορά των βαρελιών των ποτών από τον χώρο παρασκευής. Ο περιβάλλον χώρος δεν παρουσιάζει καμία άλλη ιδιαιτερότητα.

3.3 ΤΡΟΠΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ

Η παρασκευή των ποτών είναι σχετικά μια εύκολη διαδικασία χωρίς να χρειάζονται πολύπλοκα και ιδιαίτερα ακριβά εργαλεία.

Για να παρασκευάσουμε τα ποτά χρησιμοποιούμε φούρνους οι οποίοι είναι φτιαγμένοι και αυτοί από πέτρα για να αντέχουν τις υψηλές θερμοκρασίες που αναπτύσσονται λόγω της φωτιάς. Ο φούρνος έχει μπροστά ένα πορτάκι μαζί με ένα μικρό παραθυράκι για να αναπνέει η φωτιά πέρνωντας οξυγόνο και να μην σβήσει. Οι φούρνοι του κτιρίου είναι συνδεδεμένοι με την καμινάδα όπου αποβάλλεται ο καπνός. Ο φούρνος τροφοδοτούνταν για την λειτουργία του με ξύλα που συνήθως ήταν ελιά για να μην υπάρχει έντονη η μυρωδιά του καπνού. Πάνω στους φούρνους τοποθετούνταν τα καζάνια με το τσιμπούκι όπου εκεί έβαζαν τα υλικά παρασκευής του ποτού (για τη σούμα έβαζαν σύκα, γλυκάνισο κ.α.).

Στη συνέχεια γινόταν η απόσταξη παίρνοντας το ποτό μέσα από φίλτρα και μέσο σιδερένιας σωλήνας. Η βράση αυτή γινόταν δύο φορές για να μην είναι πολύ μεγάλη η ποσότητα του αλκοόλ στο ποτό.

4. ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ

4.1 ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ-ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ-ΟΙΚΟΔΟΜΙΚΑ

Η γενική εικόνα των ποτοποιιών είναι κακή και κυρίως παρουσιάζει εικόνα εγκατάλειψης σε βαθμό που να χαρακτηρίζονται ως ερείπια.

Ρηγματώσεις σε διάφορα σημεία της τοιχοποιίας και καταρρεύσεις κονιαμάτων και επιχρίσματος (σοβά). Καταστροφή της ξύλινης στέψης. Η συνεχής και έντονη δράση της υγρασίας λόγω της παραθαλάσσιας τοποθεσίας επιδεινώνει καθημερινά την κατάσταση της πέτρινης τοιχοποιίας, ενώ ακόμη έχει προκαλέσει οξείδωση στα κλειδιά (ελκυστήρες) και αποσάθρωση του ξύλου.

Οικοδομικά από την ποτοποιία διατηρούνται σε ικανοποιητικό βαθμό λίγοι τοίχοι μόνο. Ο μηχανισμός λειτουργίας της ποτοποιίας είναι πλήρως κατεστραμμένος, ενώ ορισμένες πέτρες από αυτές που αποτελούν την τοιχοποιία έχουν καταρρεύσει.

Η ποτοποιία παρουσιάζει αλλοιώσεις εσωτερικά και εξωτερικά λόγω της έλλειψης συντήρησης και των διαφόρων επεμβάσεων που έχουν υποστεί μέχρι σήμερα, αλλά κυρίως λόγω παλαιότητας και άμεσης γειτνίασης με τη θάλασσα.

Σε ορισμένα σημεία της ποτοποιίας έχουν γίνει επεμβάσεις με σκυρόδεμα, χωρίς ιδιαίτερη μελέτη. Επίσης έχει παρατηρηθεί ότι σημαντική αιτία της καταστροφής στις τοιχοποιίες, οφείλεται σε κακής ποιότητας επιλεγείσες πέτρες το φαινόμενο της σαθρότητας. Τα ισόγεια δάπεδα έχουν επίστρωση μεταγενέστερη από σκυρόδεμα κυρίως για λόγους εύκολης καθαριότητας και για στατικούς λόγους.

4.2 ΡΩΓΜΕΣ

Η τοιχοποιία της ποτοποιίας παρουσιάζει σε διάφορα μέρη ρωγμές, κυρίως κατακόρυφες. Αυτές οφείλονται στην κατάρρευση των μεσοπατώματων που δρούσαν και σαν ελκυστήρες, αλλά κυρίως στην έλλειψη και αποσάθρωση συνδετικού κονιάματος στην κατασκευή της τοιχοποιίας. Η ποτοποιία αρχικά είχε επικάλυψη με σοβά που προστάτευε την τοιχοποιία. Υπάρχουν λίγες μεγάλες-έντονες ρωγμές και πολλές ρηγματώσεις μικρού μήκους $1 \text{ εκ.} < d < 3 \text{ εκ.}$ ιδιαίτερα στα πάνω σημεία των τοίχων. Διαγώνιες ρωγμές μήκους από 0,50 έως 2,00μ.

4.3 ΚΑΤΑΡΡΕΥΣΗ ΜΕΣΟΠΑΤΩΜΑΤΩΝ

Τα ξύλινα μεσοπατώματα στην ποτοποιία δεν υπάρχουν καθόλου. Τα βασικά καδρόνια που στήριζαν τα μεσοπατώματα, έχουν σαπίσει ή έχουν σπάσει. Μαζί με αυτή την καταστροφή έχουν χαλαρώσει και τα μεταλλικά κλειδιά ελκυστήρες που ήταν ενσωματωμένα με τα ξύλα και δρούσαν συμπληρωματικά στη στατικότητα των κτιρίων.

Η στέγη στην ποτοποιία έχει καταρρεύσει πλήρως.

5. ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ

καμινάδα κτιρίου

γενική άποψη παρασκευαστηρίου όπου παρατηρείται έντονα η κατάρρευση της στέγης

πρόσοψη κτιρίου με εμφανή τα σημάδια του χρόνου

Αριστερή πλάγια όψη του κτιρίου

Πίσω όψη του κτιρίου

η αναπαλαιωμένη είσοδος του κτιρίου

γενική άποψη της εσωτερικής πλευράς των παραθύρων όπου διακρίνονται και τα εναπομείναντα επιχειρίσματα

Γενική άποψη πρόσοψης- πλάγιας όψης καθώς και της κύριας πόρτας του κτιρίου

Εμφάνιση τρόπου κατασκευής της λιθοδομής του κτιρίου

Οροφή ισογείου

Οροφή ισογείου

Μηχανισμός παρασκευής σούμας (τσιμπούκι-καζάνι)

μηχανισμός παρασκευής σούμας-φούρνος (ανοιχτός)

μηχανισμός παρασκευής σούμας-φούρνος (κλειστός)

Μηχανισμός παρασκευής σούμας (τσιμπούκι-καζάνι)

Τσιμούκι-καζάνι-φούρνος

Τσιμούκι-καζάνι-φούρνος

Δεξαμενή ψύξης καυτής σούμας

Καρότσι γεμάτο με υλικά παρασκευής σούμας (σύκα-γλυκάνισο)

Απεικόνιση φούρνου

Πανοραμική άποψη φούρνου

Τελικό σημείο απόσταξης σούμας

Τελικό σημείο απόσταξης σούμας

Βαρέλια γεμάτα με υλικά παρασκευής σούμας (αποξηραμένα σύκα-νερό-γλυκάνισο)

ντενεκέδες γεμάτοι με υλικά παρασκευής σούμας (αποξηραμένα σύκα-νερό-γλυκάνισο)

Μηχανισμός μέτρησης βαθμών αλκοόλ του ποτού

6. ΠΡΟΤΑΣΗ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗΣ-ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

Προτείνεται η αποκατάσταση της ποιοτικής με επεμβάσεις οι οποίες θα εξασφαλίσουν την ανάδειξη της μορφής της ως μνημείου του νησιού.

Δεν προβλέπεται η επαναλειτουργία της. Κύριος στόχος είναι η ενίσχυση της πολιτισμικής μας κληρονομιάς και η δυνατότητα απόδοσης της ποιοτικής στο κοινό, ως επισκέψιμο μνημείο, μουσείο λαογραφικής τέχνης ή εκθεσιακοί χώροι για τα προϊόντα του νησιού με το καλλίτερο δυνατό τρόπο.

ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΤΑΣΗ: Μετά από τις κατάλληλες διεργασίες αποκατάστασης και αφού μπορέσουμε να αποδώσουμε καλλίτερα την προϋφίσταντο μορφή της: Θα είναι ανοιχτό στο κοινό και θα μπορούν οι πολίτες να γνωρίσουν την ιστορία και την λειτουργία της παραδοσιακής ποιοτικής καθώς και τις τεχντροπείες κατασκευής της σε άλλες εποχές με τα υπάρχοντα μέσα.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΡΟΤΑΣΗ: Να γίνουν δύο λαογραφικά μουσεία, όπου το κάθε ένα από αυτά να αναφέρετε σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους. Εκεί μπορούν να εκθέτονται διάφορες δουλειές μεγάλων Χιοτών καλλιτεχνών (ζωγράφων, γλυπτών, φωτογράφων κτλ.). Ακόμα και διάφορα αντικείμενα λαογραφικής τέχνης (υφαντά, πήλινα σκεύη, σκεύη από χαλκό κ.α.).

ΤΡΙΤΗ ΠΡΟΤΑΣΗ: Εκθεσιακοί χώροι για τα προϊόντα που παράγονται στο νησί και να ενοικιάζεται από το δήμο σε εταιρίες για τις τουριστικές περιόδους. Εκεί θα μπορούν να προβληθούν προϊόντα όπως η μαστίχα, οι χυμοί, το ούζο, τα γλυκά και άλλα.

6.1 ΚΑΘΑΡΙΣΜΟΙ-ΑΠΟΧΩΜΑΤΩΣΕΙΣ

Σε αρχικό στάδιο προτείνεται η προσεκτική απομάκρυνση μπαζών και ακαθαρσιών, ενώ συνιστάται η λεπτομερής διαλογή των πετρών που έχουν πέσει, καθώς και των τυχόν υπάρχοντων ακόμη υλικών και εξαρτημάτων μηχανισμού λειτουργίας της ποιοτικής. Θα γίνει με τα χέρια λεπτομερής εκρίζωση κάθε φυτού που έχει αναπτυχθεί εντός των ρωγμών της τοιχοποιίας, ράντισμα με ζιζανιοκτόνο, επιλογής της επίβλεψης, τρεις τουλάχιστον φορές ώστε να επιτευχθεί πλήρως η ξήρανση όλων των ριζών τους. Θα απομακρύνονται ότι υλικά δυσχεραίνουν την πρόσβαση στη περιοχή. Οι πέτρες που τη καλύπτουν και προέρχονται από την κατάρρευση ή την καθαίρεση τμημάτων της ποιοτικής μπορούν να επαναχρησιμοποιηθούν ως αυθεντικό οικοδομικό υλικό για να συμπληρώσουν ή και να αντικαταστήσουν μέρη της λιθοδομής. Επιβάλλεται ακόμα η καθαίρεση πρόχειρων κατασκευών που έχουν γίνει πάνω στο δομικό σώμα της ποιοτικής από τους προσωρινούς χρήστες τους (περίοικους).

6.2 ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΚΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΑ ΕΠΙΧΡΙΣΜΑΤΑ

(α) Θα ξηλωθούν και θα καθαιρεθούν όλα τα εξωτερικά και εσωτερικά επιχρίσματα όπου υπάρχουν και αποτελούν μεταγενέστερες επεμβάσεις.

(β) Θα ξυστούν όλα τα σαθρά κονιάματα (παλιά αρμολογήματα), με ιδιαίτερη προσοχή στη σταδιακή εργασία ώστε να εξασφαλίζεται πάντα η στατικότητα του κτιρίου.

(γ) Θα αρμολογηθούν οι λίθοι. Η σύσταση των νέων κονιαμάτων, όπως και η μορφή τους, θα δοθεί επί τόπου, κατά την διάρκεια των εργασιών αφαίρεσης των επιχρισμάτων. Η εργασία αυτή θα γίνει σε συνδιασμό και με τις προβλεπόμενες τσιμεντοενέσεις στις ιδιαίτερα εμφανείς και διαμπερείς ρωγμές του σώματος των λιθοδομών. Κατά περίπτωση μπορεί να χρησιμοποιηθεί η μέθοδος υδροβολής προκειμένου να καθαριστούν οι αρμοί. Αυτό είναι ιδιαίτερα αναγκαίο στην εσωτερική παρειά της τοιχοποιίας προκειμένου να επιτευχθεί η κατά το δυνατόν καλλύτερη αγκύρωση και πρόσφυση του εκτοξευόμενου σκυροδέματος. Όλα τα ικριώματα που θα τοποθετηθούν για τις ανωτέρω εργασίες θα στηρίζονται αυτόνομα χωρίς να διαπερνούν το κτίριο και χωρίς να επιφέρουν βλάβες στις τοιχοποιίες.

6.3 ΑΡΜΟΛΟΓΗΜΑΤΑ

Προτείνεται η καθαίρεση των σαθρών κονιαμάτων, όπως προαναφέρθηκε ενώ στις θέσεις των μεγάλων ρωγμών και στις θέσεις των διαμπερών, θα γίνει συμπλήρωση με ενισχυμένα κονιοδέματα. Η ύπαρξη σοβά στην εξωτερική παρειά της ποτοποιίας δικαιολογείται από τη μη επιμελιμένη εμφάνιση της λιθοδομής που έχει εποχής κατασκευής της.

6.4 ΑΝΑΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΞΥΛΙΝΩΝ ΜΕΣΟΠΑΤΩΜΑΤΩΝ

Παρά την αντικατάσταση των ξύλινων μεσοπατωμάτων προτείνεται η ανακατασκευή δυο πατωμάτων στη ποτοποιία, όπως προϋπήρχαν, τα καδρόνια των οποίων θα είναι συνδεδεμένα με τα κλειδιά που βρίσκονται στο ύψος της στάθμης τους (και τα οποία αποδεικνύουν αφενός τη θέση τους ως ελκυστήρες και αφετέρου τη θέση-στάθμη των πατωμάτων).

6.5 ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΞΥΛΙΝΗΣ ΚΛΙΜΑΚΑΣ

Κατασκευάζεται ξύλινη κλίμακα πλάτους 0,60 μ. για την επικοινωνία μεταξύ των δαπέδων ξυλοπατωμάτων και του ισογείου. Χρησιμοποιείται ξυλεία που έχει υποστεί αγωγή εναντίων των μυκητών και των ξυλοφάγων εντόμων και έχει επαλειφθεί με αντιπυρικό βερνίκι. . Ως προς τη χάραξή της ακολουθεί το «βαρέλι» της ποτοποιίας προσαρμοσμένη μεταξύ των καδρονιών στήριξης των ξυλοπατωμάτων.

6.6 ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΞΥΛΙΝΗΣ ΣΤΕΨΗΣ

Η στέψη της ποτοποιίας θα είναι τετράριχτη . Η στέψη θα σχηματίζεται από ξύλινα δοκάρια που θα ενώνονται στην κορυφή τους. Τα δοκάρια αυτά σύμφωνα με την αρχιτεκτονική πρόταση θα είναι τέσσερα επίπεδα, όπως και στην προϋφιστάμενη κατάσταση της στέγης. Σύμφωνα με τη μελέτη αποκατάστασης, είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν και οχτώ ξύλινα δοκάρια, οπότε θα χρησιμοποιηθούν οχτώ επίπεδα. Επειδή ωστόσο η αρχική μορφή της στέγης ήταν δύριχτη, προτείνεται η κατασκευή σκελετού δύριχτης ξύλινης στέγης από καδρόνια και σκουρέτα, της οποίας η τελική επικάλυψη θα είναι από κεραμίδια.

6.7 ΣΤΑΤΙΚΗ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΠΟΤΟΠΟΙΪΑΣ ΚΑΙ ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΘΕΜΕΛΙΩΝ

Λόγω της φθοράς των λίθων, της θαλάσσιας διάβρωσης, των σεισμικών δονήσεων κ.α. γίνονται μανδύες οπλισμένου σκυροδέματος από εκτοξευόμενο σκυρόδεμα πάχους πέντε εκατοστών μόνο εσωτερικά. Προτείνεται επίσης στη στάθμη στέψης της ποτοποιίας στις τοιχοποιίες να κατασκευασθεί οριζόντιο σενάζ διατομής τουλάχιστον 30Χ30 από οπλισμένο σκυρόδεμα . Δεν θα είναι ορατό εξωτερικά και θα καλυφθεί από τη λιθοδομή. Από την άλλη πλευρά, λόγω της επικινδυνότητας του εδάφους υπό την επίδραση θαλάσσιων κυματισμών-γίνεται εξωτερική ενίσχυση των θεμελίων, και βέβαια η οποία επέμβαση δεν θα μείνει εμφανής, αλλά θα είναι περιμετρικά της ποτοποιίας και υπό την επιφάνεια του διαμορφωμένου εδάφους εξωτερικά.

Θα γίνουν επίσης λόγω της έντονης φθοράς των λίθων στα ανοίγματα (πόρτες και παράθυρα) αντικατάστασή τους με τοπικά πλαίσια ενισχύσεως από οπλισμένο σκυρόδεμα. Τσιμεντοενέσεις θα γίνουν στις έντονες και μεγάλου μήκους ρωγμές της λιθοδομής.

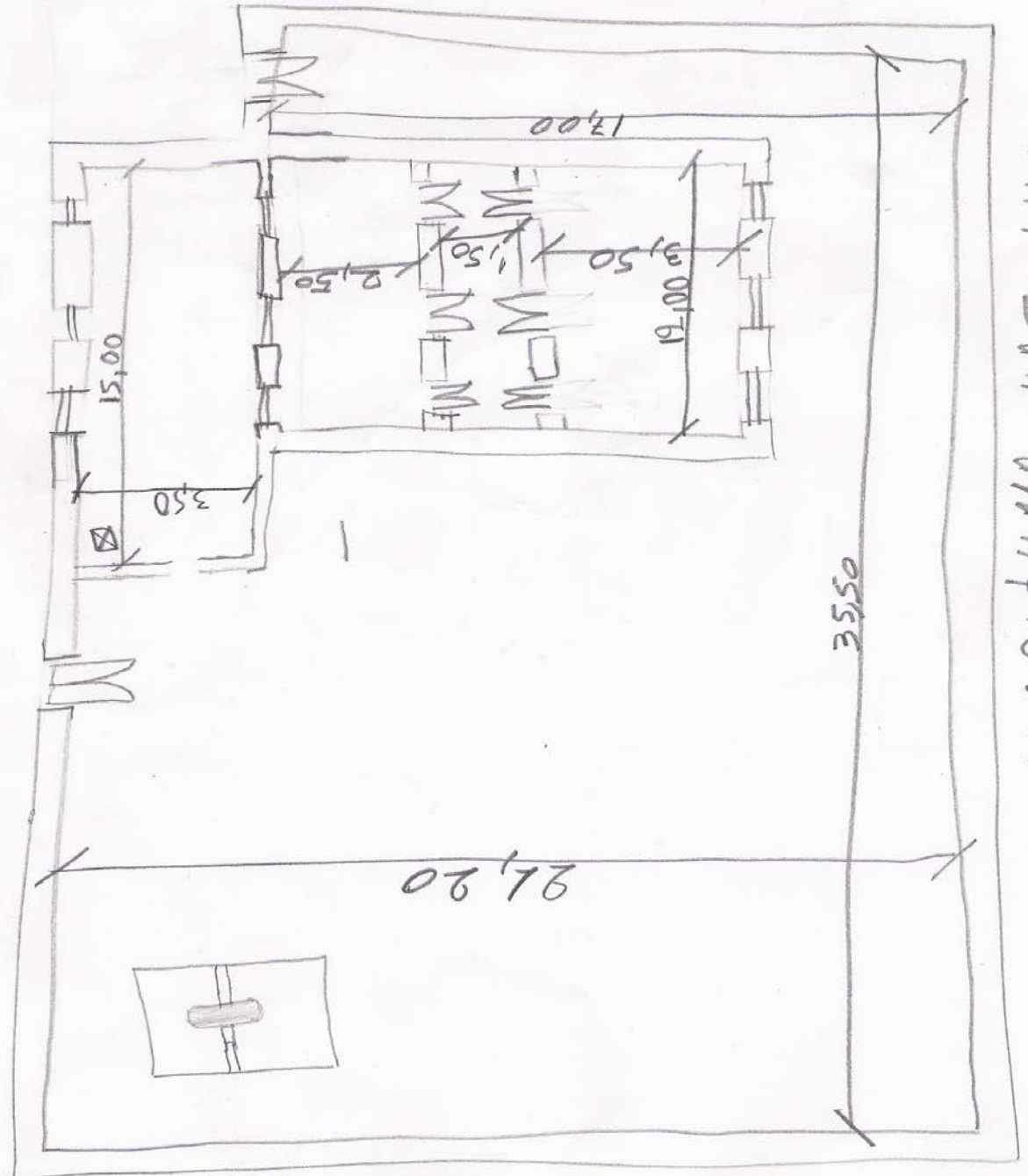
7.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως είδαμε και από το φωτογραφικό υλικό το κτίσμα της παλιάς ποτοποιίας και οικίας του κ. Σεραφήμ βρίσκεται σε πολύ άσχημη κατάσταση που χαρακτηρίζεται και ως ερείπιο. Το μόνο που το κρατάει στην επιφάνεια είναι το ότι είναι κατασκευασμένο από πέτρα όπου είναι φτιαγμένα τα θεμέλια και οι τοίχοι. Η πέτρα όπως αποδεικνύεται έχει τεράστια αντοχή στο χρόνο αφού το κτίριο χρονολογείται από τον 19^ο αιώνα.

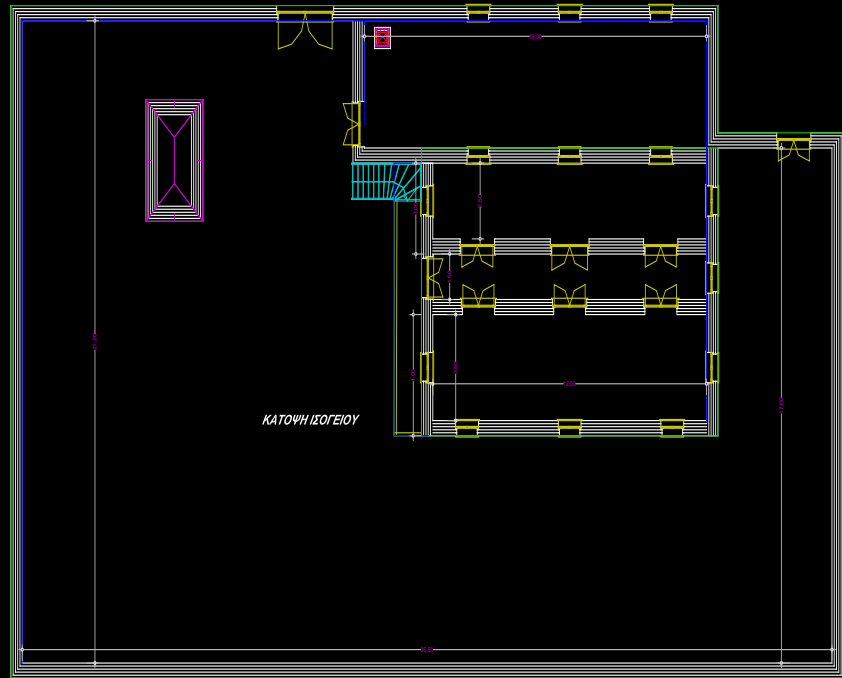
Στο κτίριο έχει καταρρεύσει η στέγη του ορόφου και του εργαστηρίου όπου κατασκευαζόταν η σούμα το κρασί και το ούζο.

Η λιθοδομή είναι γεμάτη ρωγμές και το μόνο που σώζεται σε αναλογικά καλή κατάσταση είναι το μεσοπάτωμα του 1^{ου} ορόφου και η αναπαλαιωμένη είσοδος του κτιρίου.

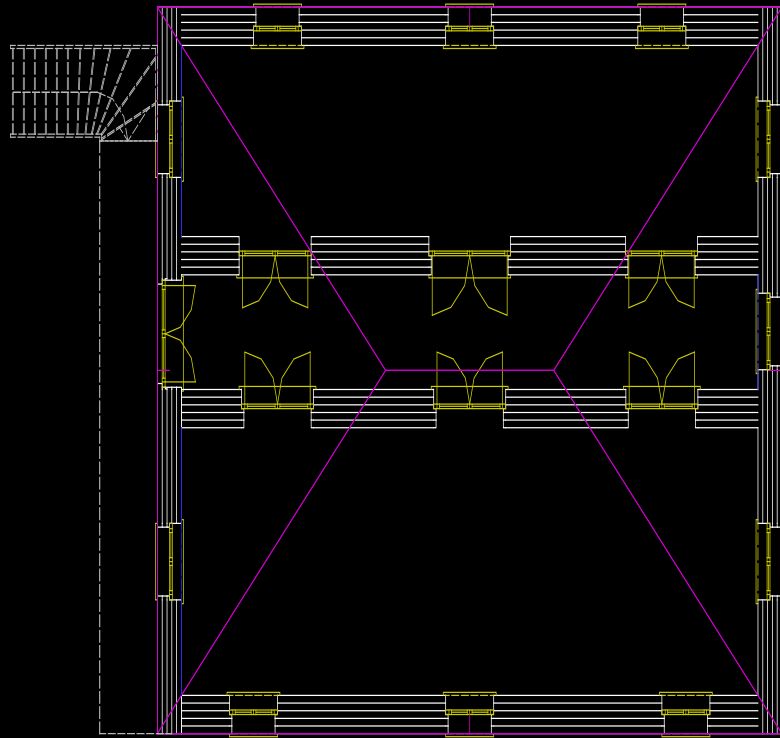
8. ΣΧΕΔΙΑ ΑΠΟΤΥΠΩΣΗΣ

ΣΚΑΡΙΦΗΜΑ ΚΑΤΟΨΗΣ

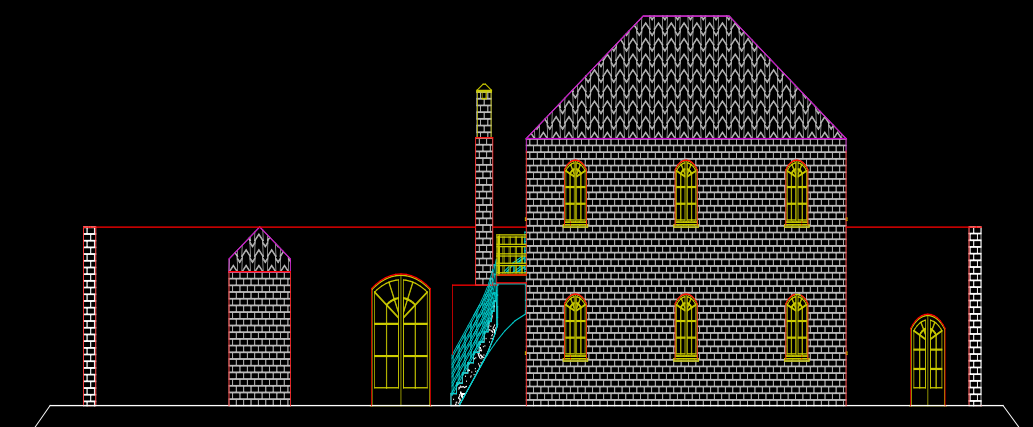
ΚΑΤΟΨΗ ΙΣΟΓΕΙΟΥ

ΚΑΤΩ ΟΡΟΦΟΥ

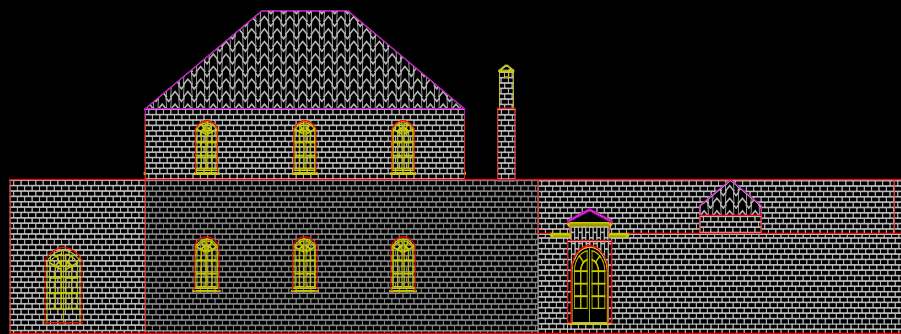

ΠΡΟΣΩΠΗ

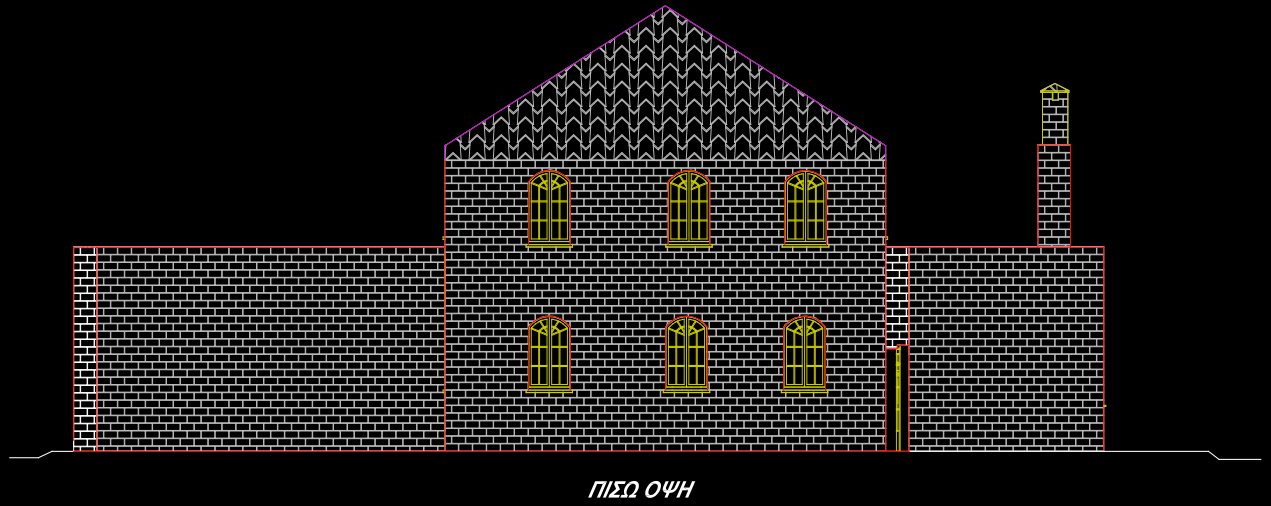
ΔΕΞΙΑ ΟΨΗ

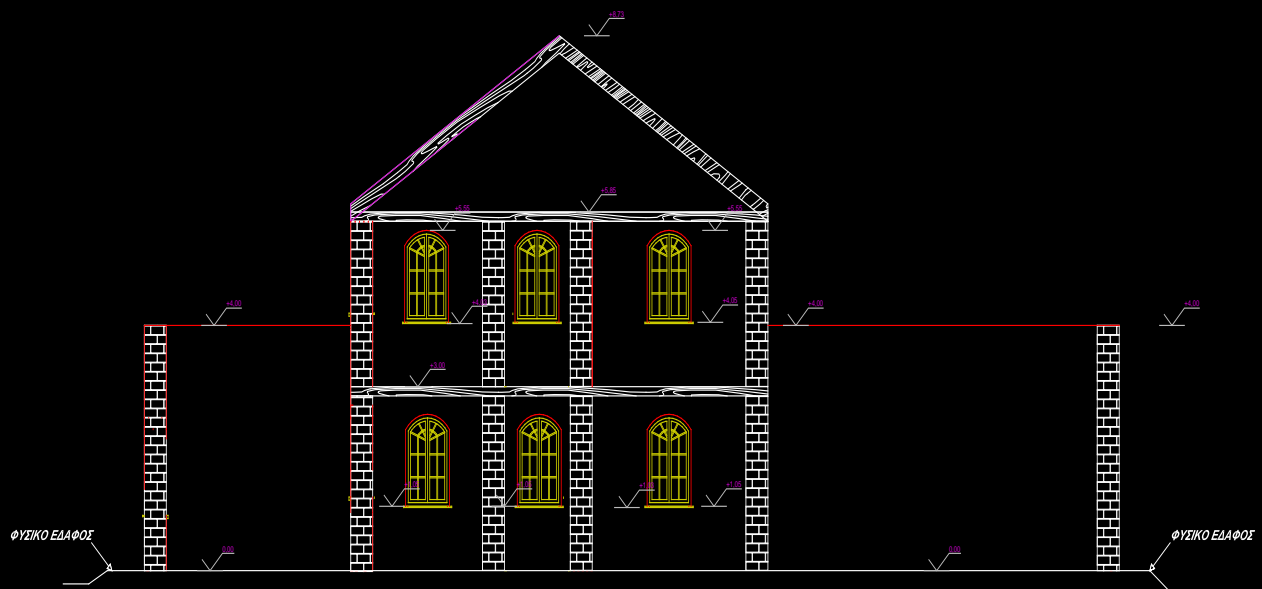
ΠΡΟΣΩΠΗ

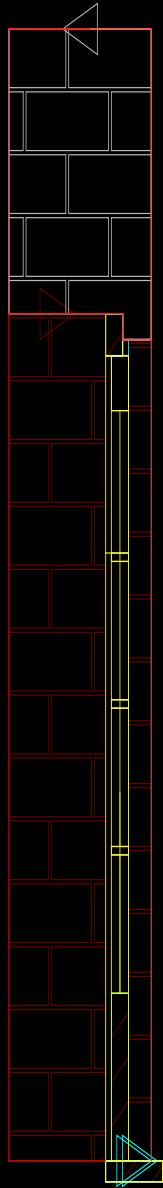

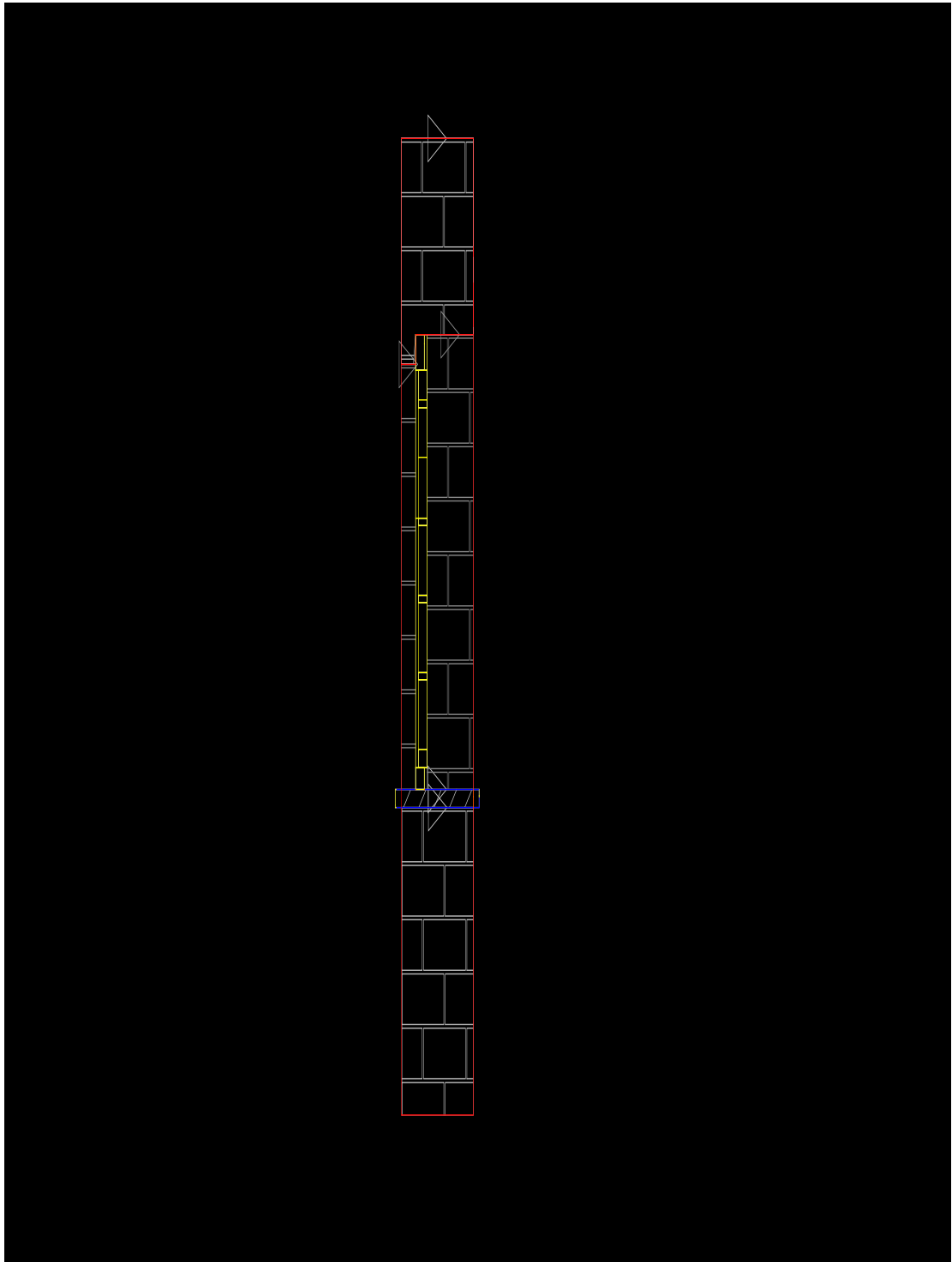

ΠΙΣΩ ΟΨΗ

9. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Τις παραπάνω πληροφορίες τις προμηθευτήκαμε από τις εξής πηγές

1. Ιστοσελίδα internet www.βιομηχανικάκτίρια.gr
2. Βιβλίο Σηφουνάκης Δ. « ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΑ ΚΤΙΡΙΑ ΣΤΗ ΛΕΣΒΟ ΤΕΛΗ 19^{ΟΥ} ΑΡΧΕΣ 20^{ΟΥ} ΑΙΩΝΑ».....16,17,28,44,31,39,92,124,125,126,128,129,139,140,141,142,144,145,148,149,152
3. Ιστοσελίδα www.chios.gr
4. Το κρασί της Αριουσίας Γρηγόρη Δ. Σπανού.....48,50,54,55,56
5. Χιόνη (τεύχος 101 ΙΟΥΛΙΟΣ 2000) επιμέλεια έρευνα Βάσω Κριτάκη.....8
6. Στοιχεία από Χιώτες που διατηρούν ιδιωτικές ποτοποιίες (προσωπικής χρήσεως)